

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

TBS: de straf die moet helen

Wel of niet je
organen
doneren?

**Het beest in
de kinderkamer**

Guilly Koster:

'Mijn ego is nog te groot'

Het Steunfonds Humanisme is een werkstichting van het

Humanistisch Verbond.

Doelstelling is het werven en beheren van financiële midde-

len voor het Humanistisch

Verbond. Het Steunfonds

werft giften van particulieren

en legaten en nalatenschap-

pen via direct-mailacties en

advertentiecampaagnes. Ook

treedt het Steunfonds op als

executeur-testamentair.

Daarnaast beheert het

Steunfonds het vermogen van

de stichting en het Verbond.

Vanwege het vertrek van de huidige medewerkster zoekt het Steunfonds Humanisme een

Relatiemedewerker Notarieel Fondsenwerving M/V

1,0 fte (deeltijd is ook mogelijk)

Plaats in de organisatie:

Het Steunfonds heeft een eigen bestuur dat wordt benoemd door het hoofdbestuur van het Humanistisch verbond. Evenals uw collega fondsenwerver, waarmee u in teamverband werkt, rapporteert u aan de directeur van het Humanistisch Verbond, die tevens directeur van het Steunfonds is. Organisatorisch maakt u deel uit van de projectgroep Werving en Communicatie.

Uw taken:

- het werven van legaten en nalatenschappen;
- het benaderen en bezoeken van potentiële erfstellers;
- het onderhouden van de relaties met bestaande contacten;
- het afhandelen van alle aangemelde nalatenschappen en legaten;
- het optreden als executeur-testamentair namens het Steunfonds;
- het werven van notariële schenkingsakten, inclusief het zorgdragen voor de gehele administratieve afwikkeling, contacten onderhouden met de notaris en toezicht houden op de betalingen;
- het samen met de directeur en uw collega fondsenwerver ontwikkelen van nieuwe fondsenwervende activiteiten.

Bijzonderheden:

Ongeveer de helft van de tijd bent u buiten kantoor werkzaam.

Functie eisen:

- opleiding op HBO/Universitair niveau (bij voorkeur op juridisch terrein of in de marketing);
- minimum leeftijd ca. 40 jaar;
- ervaring met fondsenwerving strekt tot aanbeveling (bij voorkeur op het gebied van werven van legaten en nalatenschappen);
- ervaring als executeur-testamentair (persoonlijk of beroepsmatig) strekt tot aanbeveling;
- een representatief voorkomen en uitstekende contactuele eigenschappen;
- zelfstandig, flexibel, initiatiefrijk en communicatief sterk;
- in bezit van rijbewijs en de beschikking over eigen vervoer;
- u kunt zich vinden in de doelstellingen van het Humanistisch Verbond.

Salarisindicatie:

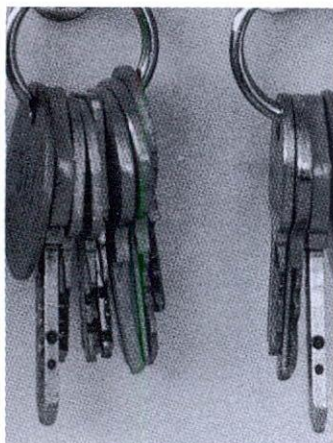
CAO-Welzijn schaal 40-46.

Een uitgebreide functieomschrijving en profiel kunt u aanvragen via telefoonnummer: 020 - 521 90 00.

U kunt uw schriftelijke sollicitatie met curriculum vitae vóór 15 september sturen naar:

Steunfonds Humanisme, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.

in dit nummer

Tbs op de wip

'Wij zijn een doorgeefluik van ellende', zegt tbs'er Hans. Terbeschikkingstelling moet aan dat mechanisme op humane wijze een einde maken: via zelf-inzicht en therapie. Maar tegen veel te hoge kosten, stelde het Ministerie van Justitie onlangs. Zien Hans en zijn geestelijk verzorgster de zin in van tbs?

PAGINA **4**

Aarzelen over organen

Alle volwassen Nederlanders kregen dit voorjaar een brief met het verzoek om na hun overlijden orgaandonor te worden. Bij Gert van Dijk slingert de brief nog steeds door het huis. Hij heeft moeite met het verzoek. Persoonlijk verslag van een twijfelaar.

PAGINA **10**

Het beest in de kinderkamer

We moeten beter luisteren naar het kind in ons, beweert Adam Phillips. Dan komen we misschien weer in contact met onze persoonlijke idealen. Volwassenen hebben zich veel te veel aangepast, en daar worden ze maar chagrijnig van. Nieuw boek van deze Britse psychotherapeut.

PAGINA **18**

'Ik ben er altijd zelf nog'

Rob van Woerden (61) belandde als twintiger definitief in een rolstoel. Na een periode van opstandigheid zegt hij inmiddels: 'Ik gun iedereen een tijdje die ervaring van complete afhankelijkheid.' Aflevering uit de serie 'Het keerpunt'.

PAGINA **28**

'Die pijn is er nog ja!'

'Eindelijk op de cover van een tijdschrift!' Televisiemaker Guilly Koster vindt het hoog tijd dat zwarte mannen zichtbaar worden. 'Ik ben er en jij ziet me over het hoofd. Ik besta gewoon niet.' Vandaar dat hij zwarte tv wil maken. Ruim baan voor de grote zwarte man met het kleine witte poedeltje. 'Wat nou Koster! Ik had Tulu Tulu Assamandjani moeten heten!'

PAGINA **12**

en verder

Algemene Ledenvergadering	9
Deugd voor de 21ste eeuw	21
Denken & Doen	22
Nieuws	31
Colofon/Cryptogram	34

De straf die

Psychisch gestoorde misdadigers kunnen in

Nederland 'terbeschikking van de staat' worden

gesteld. Zij krijgen dan, naast straf, ook een behan-

deling in een gesloten kliniek. Idealisten roemen de

menselijkheid van deze 'tbs-maatregel': hij zou zelfs

de grootste crimineel nog een echte kans geven.

Praktijkmensen wijzen erop dat ex-tbs'ers minder

slachtoffers maken dan ex-gevangenen. Maar hoge

ambtenaren van het Ministerie van Justitie stelden

deze zomer voor om de maatregel af te schaffen.

Tbs zou te duur zijn.

Tot dusverre domineren kosten en baten de discus-

sie. Maar hoe voelt het nu eigenlijk om in een tbs-

kliniek te zitten? Een gesprek met tbs'er Hans en

geestelijk verzorgster Marja Bijleveld: 'Alles botst

hier met elkaar. En toch klopt het.'

MARJAN SLOB

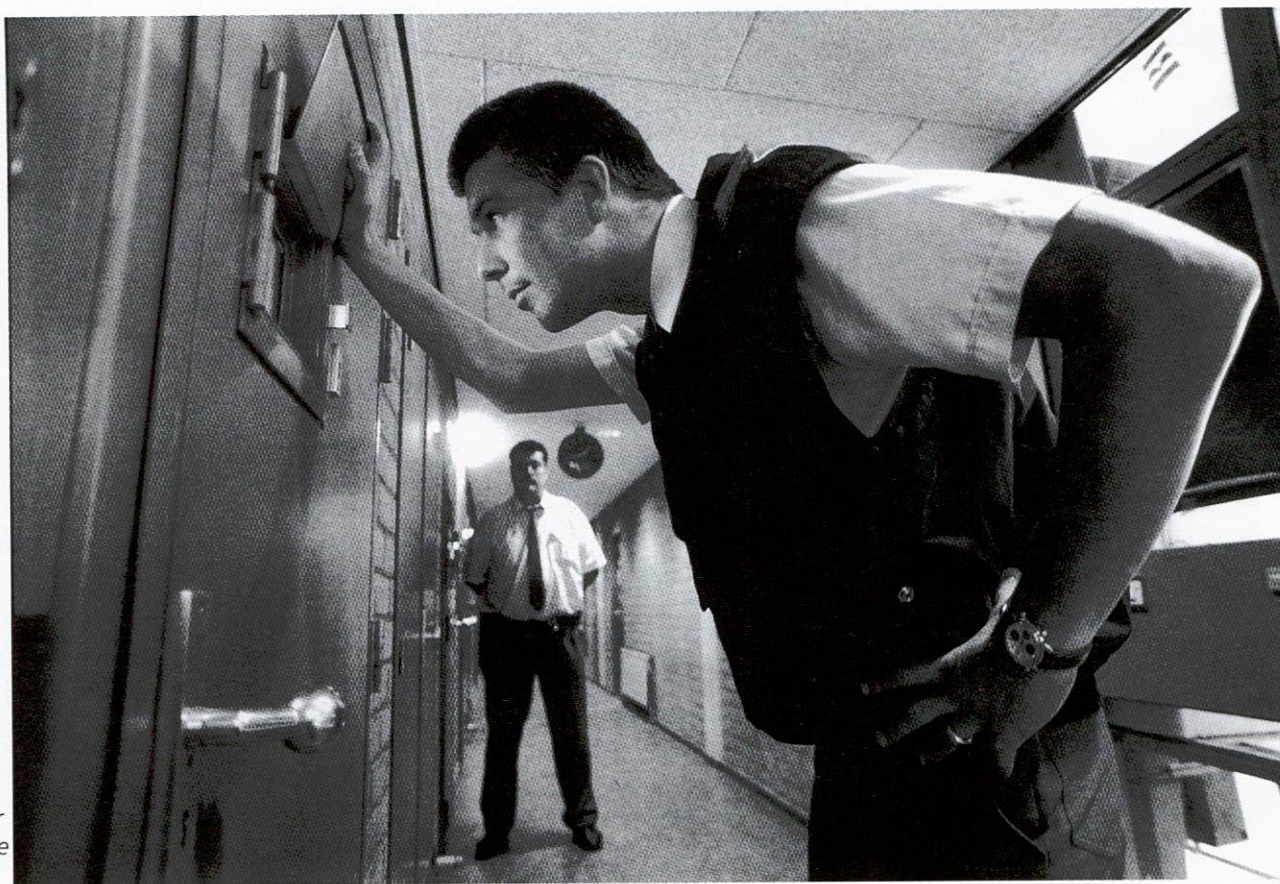
"Je vindt hier een concentratie van mensen waarmee het supermis is gegaan", zegt Marja Bijleveld. "En het frappante is, dat vrijwel iedereen dezelfde achtergrond heeft: een verleden van verwaarlozing en mishandeling in de vroegste jeugd. Natuurlijk hebben jij en ik ook ons verdriet en onze tegenslagen gehad. Een mens kan heel wat hebben: zelfs mishandeling op vroege leeftijd hoeft nog niet verwoestend te zijn. Als er maar ergens een beetje lucht is, als maar iets of iemand meezit: een oom, een buurvrouw, een juf. Sommigen hier hebben ook dat nooit gehad." Hans (niet zijn echte naam) knikt instemmend. Hij is naar de kamer van Marja gekomen om te vertellen hoe dat voelt: tbs. Gedecideerd zegt hij: "Wij zijn een doorgeefluik van ellende. Wandelende tijdbommen. Dat we ooit tot uitbarsting zouden komen, wist iedereen. De vraag was alleen wanneer." Marja: "Toch is je verleden nooit een afdoende excuus. Iedereen heeft een aandeel in zijn eigen leven, hoe rottig je omstandigheden ook waren." Hans knikt wederom: "Dat van dat akelige verleden is wel wáár, maar wat kopen de slachtoffers ervoor. Kijk, je verleden is je verleden, daar verander je niets meer aan. De vraag is wat je ermee doet." Marja: "Tbs kan helpen om dat op een rijtje te zetten."

Angstig

Marja Bijleveld (49) is humanistisch geestelijk verzorgster in de dr. S. van Mesdagkliniek in Groningen, de grootste tbs-kliniek van Nederland. De Mesdagkliniek heeft 170 mannen in behandeling en telt in totaal 440 personeelsleden, waarvan velen in deeltijd werken. Neutraal is Marja niet. Ze vindt de door Justitie aangezwengelde discussie over de te hoge kosten getuigen van 'politiek opportunisme'. Maar ze snapt wel iets van de kritiek. Toen zij hier in 1992 kwam werken, telde de Mesdagkliniek tach-

moet helen

*'Er wordt hier
constant op je
gelet'*

tig patiënten. Inmiddels zijn dat er zo'n 170. Die explosieve groei heeft volgens haar echter alles te maken met veranderingen in de psychiatrische zorg. Marja: "Enkele jaren terug werden nogal wat gesloten psychiatrische afdelingen dichtgegooid. De grootste groei hier is dan ook op de psychose-afdeling. We hebben nu zo'n zeventig psychose-patiënten en zo'n honderd 'traditionele' tbs-patiënten, mannen met een persoonlijkheidsstoornis."

De inhoud van haar werk verschilt niet wezenlijk van dat van andere geestelijk verzorgers, vindt Marja. "Of je nu in een ziekenhuis of een tbs-kliniek werkt: je gaat vanuit je levensovertuiging op verzoek van de ander in gesprek - in vertrouwen en onder geheimhouding. De tbs'ers bepalen waarover we praten, maar ik bepaal mijn reacties en die zijn vanuit mijn stelsel van normen en waarden. Zo maak ik direct duidelijk dat ik niet in god geloof. Daarin verschil ik van de pastoor en de dominee die hier rondlopen. Maar ook humanistisch geestelijk verzorgers verschillen onderling. Sommigen zijn een stuk spiritueler ingesteld dan ik. Ik ben nogal nuchter. Als een patiënt me vraagt: 'geloof jij in reïncarnatie', dan zeg ik 'nee'. Natuurlijk weet ik niet zeker of bovenzintuiglijke dingen al dan niet

bestaan. Ik vind het alleen niet zo'n interessant onderwerp. Voor mij is een open en eerlijk gesprek belangrijker."

Ze praat professioneel: rustig en nadrukkelijk. Een onopgesmukte vrouw

*'Er wordt hier erg
op je gelet. Je kunt
nooit onbevangen
praten'*

die op haar kamer in de kliniek koffie drinkt en een sigaretje opsteekt met de cliënten. Per dag voert ze zo'n zes privé-gesprekken, meestal van een uur, soms korter als de spankracht van de patiënt dat niet toelaat. Met enkelen mag ze alleen spreken als het personeel hen in de gaten kan houden, dat wil zeggen: niet op haar kamer. Dus probeert Marja ook het vertrouwen van de personeelsleden te winnen. Als de behandelaars weten wat voor vlees ze met Marja in de kuip hebben, krijgt ze eerder toestemming voor een privé-onderhoud met een patiënt.

Juist die privacy is haar aantrekkingskracht, want privacy is een schaars goed in de kliniek. Hans: "Als je met de therapeuten praat, weet je: dat ver-

haal gaat het huis in, het komt terecht in rapporten. Er wordt hier erg op je gelet. Je wordt besproken in teams. Je kunt eigenlijk nooit onbevangen praten. Wel met Marja. Zij heeft zwijgplicht."

Dat maakt de positie van geestelijk verzorgers ook precair. Hans: "Mijn therapeuten weten dat ik sommige dingen eerder met Marja bespreek dan met hen. Dat is natuurlijk niet leuk voor ze. Maar voor mij werkt het. Een gesprek met Marja is soms een soort generale repetitie voor me. Hier kan ik oefenen hoe ik een persoonlijk verhaal bij het behandelteam aan de orde wil stellen."

Als je Marja hoort praten, voel je geen moment de mentaliteit van wraak en straf. Het is dan ook haar beroep om mensen vertrouwen te geven. Maar ze is nuchter genoeg om te erkennen dat ze sommige tbs'ers daarmee niet aanspreekt. Die verstaan haar taal niet, zijn nog 'te hard', hebben 'tallose schilden' om zich heen, 'hebben nooit geleerd om te praten'. En als ze praten over zichzelf, dan is het in de hoop eerder vrij te komen. Omdat praten kennelijk is wat de kliniek van hen wil. Niet omdat ze inzien dat het de enige weg is tot zelfkennis en uiteindelijk tot zelfbeheersing.

Hans heeft wel leren praten. Deze

vriendelijke, besnorde jongen met zui-
delijke tongval zit sinds 1994 in de
Mesdagkliniek en is er naar eigen zeg-
gen een ander mens geworden. Soms
spreekt hij in therapeutentaal over
zichzelf. Dan is hij een 'delinquent' die
'geresocialiseerd' moet worden en die
al heel wat 'schilden' van zich heeft af-
gepeld. Maar het komt oprecht over.
Tenslotte is dit de enige taal waarin hij
geleerd heeft zichzelf uit te drukken.
In het begin van de behandeling krijgt
een tbs'er constant therapie. Hans:
"Individuele therapie, lichaamsgerich-
te therapie, gesprekstherapie, creatieve
therapie... ik heb mijn behandeling zelf
gemaakt, zelf aangekaart dat ik dit of
dat graag wilde volgen." Marja: "Je
krijgt hier meer dan in de bajes de
kans om je te ontwikkelen. Om diplo-
ma's te halen, maar ook om te verwer-
ken wat er in je leven is gebeurd. Men-
sen die in staat zijn om daar gebruik
van te maken, hebben echt baat bij tbs.
Maar lang niet iedereen kan dat goed.
Veel tbs'ers stellen zich passief op,
vooral in het begin."

Gevaarlijk

Tbs'ers hebben bewezen dat ze heel ge-
vaarlijk kunnen zijn. Toch is Marja
nooit bang geweest, zegt ze. "Als men-
sen zich veilig voelen, dan hoeven ze
niet agressief te worden. Ik spreek ze
in een hele veilige omgeving, dus ik
heb niet zoveel te vrezen. Voor de
groepsbegeleiders ligt dat heel an-
ders."

Hans is wel bang geweest. Voor zich-
zelf. "Nu niet meer, want ik ben gaan
praten. Praten is ook weleens eng, om-
dat het je met dingen in jezelf confron-
teert. Toch denk ik dat het moment
dat ik ging praten een belangrijke ver-
andering in mijn leven markeert. Vroe-
ger had ik dat schild om me heen, ook
omdat ik altijd aan het blowen was. Ik
heb m'n hele puberteit weggerookt. Ik
bedoel: ik ben nu 29, ik had gesetteld
moeten zijn, met een baan, een vrouw,
kinderen. Maar ook in andere dingen
loop ik achter. Nu pas kom ik eraan
toe om na te denken over het contact
met mijn moeder. Over hoe ik daar
misschien iets aan veranderen. Of
hoe ik me bij de situatie neer kan leg-
gen."

Hans is inmiddels zover in zijn 'reso-
cialisatieproces' dat hij met begeleid en
onbegeleid verlof kan. In de kliniek
heeft hij zijn middenstandsdiploma ge-
haald. Hij werkt twee dagen als vrij-
williger op een manege in de buurt en
onderhandelt met de kliniek om te
kunnen drummen in een Groningse
band. Naar verwachting is zijn behan-
deling over een jaar voltooid. Hans
heeft 'reële plannen' voor wat hij gaat

Tbs: de feiten

'Schaf de tbs maar af', adviseerden hoge ambtenaren van het Ministerie van Justi-
tie deze zomer aan de informateurs van het nieuwe kabinet. De maatregel is duur,
de behandeling duurt lang en de wachtlijsten blijven groeien. Tachtig procent van
de psychisch gestoorde delinquenten moet maar gewoon naar de gevangenis. De
overige twintig procent kan rechtstreeks naar een reguliere psychiatrische kliniek.
Zo kan Justitie jaarlijks vijftig miljoen bezuinigen.

De directeurs van de tbs-klinieken tekenden onmiddellijk protest aan. Justitie re-
kent verkeerd, vinden ze. Opheffen van de tbs pakt voor Justitie juist duurder uit,
want de verpleegkosten (tachtig procent van de totale som) komen nu voor reke-
ning van het Ministerie van VWS, net zoals de kosten van andere psychiatrische be-
handelingen. Alleen de kosten voor beveiliging betaalt Justitie. Bovendien zou op-
heffing *onethisch* zijn. Met de tbs heeft Nederland volgens de directeurs een hu-
maan systeem ontworpen waar het buitenland jaloers op is.

Nederland telt op dit moment tien tbs-inrichtingen. Eind vorig jaar zaten er 853
mensen in een tbs-inrichting; nog eens 101 tbs-gestelden waren op proefverlof.
Het overgrote gedeelte is man: 95,5 procent. De laatste jaren wordt tbs steeds va-
ker opgelegd (voor een indruk: in 1980 kregen 85 mensen tbs, in 1996 waren dat er
196). De behandelduur is bovendien toegenomen tot ruim vijftien jaar.

De meeste tbs-gestelden zijn veroordeeld tot 'tbs met bevel tot verpleging' plus
gevangenisstraf. In de regel gaan zij pas naar de kliniek nadat zij éénderde van
hun gevangenisstraf hebben uitgezeten. De rest van hun straftijd brengen ze door
in de kliniek, waar ze dus ook worden behandeld. In theorie is het mogelijk dat de
behandeling eerder voorbij is dan de straf. Maar in de praktijk is het juist gebrui-
kelijk dat tbs-gestelden uiteindelijk langer zitten dan de oorspronkelijke strafmaat
omdat de kliniek vindt dat de behandeling nog niet voltooid is. Na (een veelvoud
van) zes jaar tbs schrijft de wet sinds kort een onafhankelijk onderzoek naar de
noodzaak van verlenging voor. Een tbs'er kan dus nog steeds levenslang opgeslo-
ten zitten, maar dat is minder afhankelijk van de kliniek waar de tbs'er toevallig
terecht kwam dan vroeger.

Een gesloten tbs-plaats (met veel beveiliging) kostte in 1997 f700,- per dag. Een
open tbs-plaats kostte f385,- per dag. Hans heeft zo'n 'open' plaats. Ter vergelij-
king: een reguliere gevangenisplaats kostte in 1997 f200,- per dag, een gevangenis-
plaats speciaal voor de crisisopvang van psychotische gedetineerden kost f590,-
per dag. Tbs 'werkt' overigens wel: ongeveer één of de vijf mensen die tbs hebben
gehad, plegen daarna weer een ernstig misdrijf (een misdrijf waar een gevangenis-
straf van meer dan zes maanden voor staat), terwijl vier op de vijf mensen die
een 'gewone' straf hebben gehad weer met Justitie in aanraking
komen.

FOTO: MARTIJN BECKMAN/HH

Tbs'er kijkt op
zijn kamer naar
de televisie

doen als hij vrij komt. Hij wil gewoon werken, misschien als schilder, misschien iets met dieren. "Ik heb verschillende pijlen op mijn boog." Toch is zijn vrijheid zeer relatief. Marja: "Als tbs'er krijg je soms te horen: 'het gaat hartstikke goed met je' en moet je niettemin wachten tot je ook normale dingen mag doen. Zo'n beslissing gaat over heel wat schijven." Hans: "Ik moet overal toestemming voor vragen. Als ik een uurtje langer met verlof wil, dan vergaderen daar tien mensen over, en als de elfde 'nee' zegt, dan is het dus nee. Blijf dan maar eens kalm. En daar blijft het niet bij. Toen de kliniek adviseerde om mijn verlofregeling uit te breiden, heb ik tien maanden moeten wachten op toestemming van Den Haag." Marja: "Er waren net spectaculaire ontsnaptingen uit tbs-klinieken in het nieuws. Als gebaar naar de maatschappij trok het Ministerie van Justitie alle verzoeken tot verlof in. Zo iets doorkruist de behandelplannen hier. Dat is soms moeilijk te verteren."

Aftellen

Een tbs'er wordt behandeld zolang dat nodig is. In tegenstelling tot een gevangene weet hij dus niet wanneer zijn tijd erop zit. Daarom gruwen veel criminelen van tbs: je kunt niet aftellen, je weet nooit wanneer je vrij komt. Dat moet moeilijk zijn, veronderstel ik. Marja, met pretogen: "Je moet tbs niet zien als een straf. Het is een maatregel." Hans, snel: "Maar het voelt wel als straf! Er zijn hartstikke hoge muren om me heen, en de deuren zijn precies die van een dikke bajes." Marja lacht. Hans wijst op de grote tegenstrijdigheden waaraan hij is onderworpen. Tbs is goed voor je, maar ook 'klote' vanwege die onzekerheid over de einddatum. Tbs dwingt je om je gevoelens niet weg te stoppen, maar tegelijkertijd kijken specialisten constant of jouw gevoelens wel okay zijn. Tbs'ers leren in de kliniek om zichzelf vanuit hun verleden te begrijpen, maar mogen hun achtergrond niet als excuus gebruiken. Er wordt van hen verwacht dat ze hun eigen verantwoordelijkheid nemen, maar voor elk wisselmoed moeten ze toestemming vragen. Hans: "Het botst allemaal vreselijk met elkaar. En toch klopt het."

Hans werd voor de rechter gesleept wegens moord en verkrachting. Was hij blij toen hij hoorde dat hij tbs kreeg? Daar kan hij geen zinnig antwoord op geven, vindt hij. "Ik wist niet wat tbs was, ik wist niet eens wat een vonnis was. Ik wist alleen dat deze kliniek bekend stond als de Hel van het Noorden. Ik zag witte jassen voor me, isoleercellen en dwangbuizen, zoals in Amerikaanse films. Maar eerlijk gezegd deed het er allemaal niet toe. De officier eiste vijftien jaar plus tbs. Wat maakt het dan nog uit. Die perio-

'Weet je wat ik een raar idee vind? Dat mensen straks niets aan me zullen zien'

de is toch niet te overzien." Direct na zijn vonnis (twaalf jaar plus tbs) werd hij in de Scheveningse gevangenis geplaatst in afwachting van een plek in de kliniek. Die kwam in zijn geval snel. Hij heeft naar eigen zeggen 'mazzel gehad'. In de gevangenis had

hij nog langer geblowd en gezwegen. Was zijn wrok, haat en woede tegen 'het systeem' alleen maar groter geworden. Aan de andere kant... "als ik geen tbs had gekregen, kwam ik over vier maanden vrij. Nu moet ik mezelf steeds realiseren dat ik hier voor mijn eigen bestwil zit, en dat ik echt vooruitga. Dus keer ik na verlof netjes terug naar mijn cel. Nou, dan botsen verstand en gevoel hoor! Soms denk ik: Hans, je bent echt gek om jezelf vrijwillig op te sluiten. Je bent je eigen bewaarder geworden."

Moppen tappen

Hans verlangt naar zijn vrijheid, maar ziet er ook tegenop. Hij legt uit: "Er staan hier muren om me heen, dus niemand kan zomaar binnenkomen." Ik schiet in de lach. Hans: "Ja! Je weet in welk schuifje je zit. Dat geeft ook rust." Marja: "En hier kun je lekker schoppen tegen de instelling." Hans: "Hier kan je nog iedereen de schuld geven, behalve jezelf. Buiten is het je eigen werk. Dan begint het pas, dat gevoel heb ik heel sterk. Weet je wat ik een raar idee vind? Dat mensen straks niets aan me zullen zien. Ik denk steeds: wat als mensen zouden weten wat ik heb gedaan? Maar dat is nog

Vrouwelijke psychiater in gesprek met gedetineerde onder toezicht van twee bewakers

FOTO: INGE YSPEERT/HH

niet het ergste, hun beeld van mij kan ik misschien nog bijstellen. Aan de schuld die ik bij me draag, kan ik niets meer doen. Daar moet ik mee zien te leven."

Marja: "Het is voor veel mannen hier moeilijk om zichzelf toe te staan af en toe gelukkig te zijn. Dat kunnen ze niet rijmen met hun misdaden. Maar het helpt niemand meer om nu ongelukkig te zijn." Hans: "Het helpt niet meer, en toch... soms zit ik hier moppen te tappen aan tafel en dan denk ik bij mezelf: moet je mij horen. In Irak was ik allang opgeknoopt, in Amerika zat ik waarschijnlijk in *death row*. En ik zit hier op kosten van de staat aan mezelf te werken. Dat is soms moeilijk te verteren, snap je?"

Voor meer informatie over het werk van humanistisch geestelijk verzorgers kunt u bellen met Bea van Berkel, telefoon 020 - 5219050.

Kom naar de ALV en beslis mee

Het hoofdbestuur nodigt leden van het Humanistisch Verbond uit voor de Algemene Ledenvergadering (ALV), die op zaterdag 28 november wordt gehouden in Utrecht.

Tijdens het ochtendgedeelte zullen de jaarverslagen en beleidsplannen van het Humanistisch Verbond en zijn werkstichtingen worden besproken, naast het financiële verslag over 1997 en de begroting over 1999. Verder staan twee voorstellen van het hoofdbestuur op het programma, één over de financiering van HV-afdelingen en een over de contributiesystematiek, eventueel nog andere voorstellen die zijn binnengekomen, en de invulling van de vacatures binnen het hoofdbestuur.

Het middagedeelte staat in het teken van het Humanistisch Perspectief. De verschillende thema's, waaronder onderwijs en opvoeding, identiteit en diversiteit, medische ethiek en zorg, ecologie, sociaal economische rechtvaardigheid en technologie en samenleving, zullen aan de hand van stellingen worden besproken. In het oktobernummer meer informatie over deze thema's.

Na afloop is er gelegenheid om bij een hapje en drankje nog wat na te praten.

Als u wilt meepraten en meebeslissen over het beleid van het Humanistisch Verbond kunt u zich, liefst vóór 6 oktober, opgeven door de bon op deze pagina in te vullen en op te sturen. Uiterlijk 6 oktober vindt verzending van de ALV-stukken plaats aan de dan aangemelde deelnemers. Mochten reiskosten een onoverkomelijk probleem zijn, dan kunt u deze declareren.

Spelregels

- Groepen van minimaal 15 leden en/of afdelingen kunnen voorstellen indienen en amenderen.
- Voorstellen kunnen tot uiterlijk vier weken voor de ALV worden ingediend. Voorstellen die vóór 17 september worden ingediend kunnen nog, voorzien van een preadvies van het hoofdbestuur, meegenomen worden met de ALV-stukken.
- Amendementen kunnen tot uiterlijk twee weken voor de ALV worden ingediend.
- Alleen leden hebben stemrecht op de ALV.
- Een lid kan zijn/haar stem uitbrengen door een schriftelijk daartoe gevolmachtigd ander lid.
- Een gevolmachtigd lid mag ten hoogste twee stemmen uitbrengen. Een machtingingskaart is op te vragen bij het directiesecretariaat.

Ik kom naar de algemene ledenvergadering op 28 november 1998

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoonnr.:

Lunch, à f20,- (ter plekke te voldoen) ja/nee*

Ik kom in gezelschap van een tweede persoon:

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoonnr.:

Lunch, à f20,-, (ter plekke te voldoen) ja/nee*

* doorhalen wat niet van toepassing is

Deze bon vóór 6 oktober invullen, uitknippen en opsturen naar het Humanistisch Verbond, t.a.v. directiesecretariaat, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

Dit voorjaar kregen alle volwassen Nederlanders een brief waarmee ze konden aangeven of ze na hun overlijden orgaandonor wilden zijn. Van de twaalf miljoen verzonden formulieren kwamen er slechts vier miljoen retour, waarvan de helft zich liet registreren als donor. Ook Gert van Dijk heeft zijn formulier nog niet teruggestuurd. Omdat hij niet kan kiezen tussen het helpen van onbekende mensen en het beschermen van zijn nog ademende geliefde.

Wel of geen organen doneren?

GERT VAN DIJK

De enveloppe zwerft al weer een paar maanden door het huis. Dan weer in het bakje 'Te Doen', dan weer in de oud-papierbak, waar ik hem steeds weer tijdig uithaal. 'Donorregister' staat er op. 'Postzegel niet nodig.' Negeren kan niet. Niet invullen is ook een beslissing, dan vallen ze je nabestaanden ermee lastig. Vier keuzes zijn er. Wel doneren, niet doneren, de beslissing overlaten aan 'nabestaanden', of aan een bij naam en toenaam genoemde persoon. 'Geef één keuze aan', staat er streng. Met een zwarte pen, anders kan de computer het niet lezen. De zeer genuanceerden kunnen ook nog aangeven welke organen ze per se niet willen doneren. Het hart niet, de alvleesklier wel. Zoiets.

Ik dacht vooraf dat de keus niet moeilijk zou zijn. Had ook al jaren het plan om een donorcodicil op te halen. Per slot, je hebt beschaving hoog in het vaandel staan en wat heb je zelf aan je organen als je dood bent? Eenvoudig toch? Weigeren is alleen voor in reïncarnatie gelovende zwevers of zwaar op de hand zijnde gelovigen die vinden dat je niet in Gods wil mag ingrijpen. Maar toch niet voor een redelijk denkend mens zonder geloof in een leven na de dood? Maar nu, als de keus dan eindelijk onontkoombaar is, blijft de zwarte pen zweven boven het vakje. Niet omdat ik bang ben voor de dood of dat ze me te vroeg dood zul-

len verklaren, een angst die veel andere mensen doet weigeren. Maar misschien omdat het eigenaardig is om wensen te hebben over wat er na je dood met je lichaam gebeurt. Want als ik dood ben, betekent mijn lichaam niets meer voor mij. Wat ze er ook mee doen, begraven, cremeren of voeren aan de leeuwen in Artis, het is mij om het even. Als 'ik' er niet meer ben, wat maakt het 'mij' dan uit wat ze met 'mijn' lichaam doen? Heet zoiets niet 'over je graf heen regeren'?

Maar voor anderen heeft mijn lichaam nog wel betekenis. Voor mijn lief bijvoorbeeld, die waarschijnlijk niet zal willen dat mijn lijf naar Artis gaat. En voor mensen op de organenwachtlIJst, die mij weer om heel andere redenen niet verspild willen zien en mijn dood met gepaste gretigheid zullen verwelkomen. Al deze bekende en onbekende mensen, daar gaat het om. Niet om mij. Ik ben dood.

De mensen voor wie mijn lijf nog betekenis heeft, moeten maar beslissen wat er na mijn dood gaat gebeuren. Zij zijn immers degenen die verder moeten met de herinnering aan mij, mijn lichaam en mijn overlijden. Met of zonder orgaandonatie.

Lief moet mijn donorformulier invullen.

En ik het hare.

We ruilen van formulier.

Nu heb ik haar formulier en weer twijfelt de pen. Hoe gaat dat eigenlijk, orgaandonatie? 'Orgaandonatie is mogelijk als iemand op de intensive care van een ziekenhuis is overleden', meldt de toelichting bij het donorformulier. Maar zo eenvoudig is het niet. Het begrip 'hersendood' wordt niet genoemd, terwijl dat toch is waar het om draait. 'Overleden' betekent niet koud en stijf en zonder adem, zoals je gewend bent te denken. Nee, pats-boem-dood is fout, dan zijn je organen in één klap niks meer waard. Hersendood moet je zijn, dan blijven je organen goed. Daarom is die intensive care belangrijk, want alleen daar kun je hersendood zijn. Vanwege de machines. Hersendood betekent dat je lichaam nog warm is en kunstmatig ademhaalt als de organen eruit gehaald worden. Warm en met een kloppend hart de operatiekamer in. Koud, zonder hart en met een grote snee in je buik eruit. Geeft niks, zegt het donorformulier. Dood is dood en in de kist zie je niks van die snee. Afscheid nemen kan nog best. Na de operatie.

Respect

Je wordt niet zomaar hersendood. Meestal komt het door hersenbloedingen of omdat je heel hard je hoofd stoot. Moeilijk om je daarop voor te bereiden. Ik probeer het toch en stel me voor hoe het zal gaan. Ik zit te werken en word gebeld dat ik snel naar het ziekenhuis moet komen. Lief heeft een ongeluk gehad en ligt op de intensive care. Machines om haar heen. Warm is ze en haar borstkas gaat op en neer. Verband om haar hoofd, plukje haar er onderuit. Gelukkig niet dood, denk je dan, alles komt weer goed. Alleen even geduld hebben. 'Wel dood', zegt de dokter. 'Lijkt alleen van niet. Hersendood. Willen graag organen. Andere mensen helpen. Hier tekenen.'

Hersendood? Niks dood, kijk dan sukkel, adem, warmte, hartsiag... iveau! De woede borrelt in me op. In lief snijden terwijl ze net een ongeluk heeft gehad, nog warm is en ademhaalt. Ik niet bij haar kan zijn als haar hart stopt, haar niet kan beschermen als ze het meest kwetsbaar is... Het gebeurt niet. Die dokter blijft er met z'n handen af, al moet ik hem persoonlijk het mes uit z'n handen trekken.

Op zo'n moment, in de onverwachte confrontatie met de dood van je geliefde, is het uitnemen van organen de meest verkeerde handeling op het meest verkeerde moment. Daar past alleen respect en stilzwijgen. En een arts die zich terugtrekt.

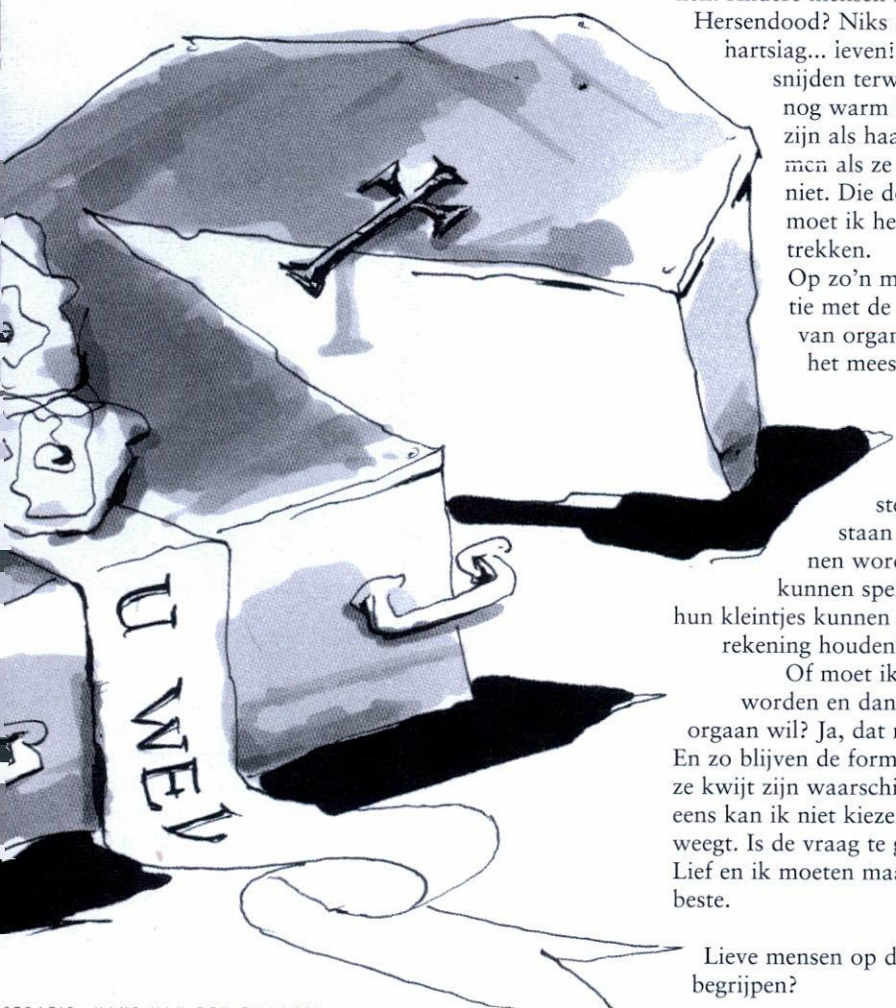
Of moet ik me al die mensen voorstellen die op de organenwachtlIJst staan en die met haar dood geholpen kunnen worden? Kinderen die met een nier weer kunnen spelen, moeders die met een nieuw hart hun kleintjes kunnen zien opgroeien... Moet ik met hen rekening houden? Ja, dat moet. Ook.

Of moet ik me bedenken dat ik zelf ziek kan worden en dan misschien wel dolgraag een nieuw orgaan wil? Ja, dat moet. Ook.

En zo blijven de formulieren door het huis zwerven. Totdat ze kwijt zijn waarschijnlijk, of het konijn ze opeet. Voor eens kan ik niet kiezen, weet ik niet wat het zwaarste weegt. Is de vraag te groot.

Lief en ik moeten maar niet dood. Dat lijkt me nog het beste.

Lieve mensen op de organenwachtlIJst, kunt u mij begrijpen?

STRATIE: HANS VAN DEN TILLAART

Tv-presentator Guilly Koster:

'Zie je nou waar i

Hij ziet zichzelf als een boodschapper, iemand die pakketjes vol ideeën van anderen de wereld instuurt. Guilly Koster (43), presentator van het programma *Massiv*, begint aan zijn vierde seizoen bij de Humanistische Omroep. Daarnaast heeft hij een mediaproductiebedrijf waarmee hij onder andere een video-nieuwsbrief over Suriname maakt. Zijn grote droom: een eigen omroep. Een gesprek over Oprah Winfrey, opboksen tegen het old boys network, zwarte en witte tv, een groot ego en wuivende palmen in Suriname. 'Ik vertrouw mensen snel, dat maakt me kwetsbaar.'

LEONIE VAN DEN SCHOOOR

Hij is net verhuisd van Amsterdam-West naar de Bijlmer, waar hij zijn programma *Massiv* opneemt. De zon schijnt uitbundig op de kolossale flats, twee jongens trappen op een veldje tegen een bal. In de claustrofobisch kleine lift hangt een penetrante geur. De achtste etage: een grote zwarte man doet de deur open,

een klein wit poedeltje springt keffend naar buiten. Zijn flat is ruim. Het geluid van een snelweg, een spoorlijn en de metro dringt door de open ramen naar binnen. Koster, een stadsjongen, houdt van die bedrijvigheid. "Moet je die skyline zien, als je hier 's avonds staat lijkt het net New York." Hij is blij dat hij eindelijk op de cover van een blad komt. Want zeg nou zelf, hoeveel zwarte gezichten hebben er de laatste vijf jaar prominent op de

voorzijde van de Nederlandse bladen gestaan? Koster kan er zich niet één herinneren. "Soms zie je wel een zwarte vrouw, maar een zwarte man? Buiten de sportbladen om kom je ze niet tegen. Of het moet gaan om iemand die in een negatief daglicht wordt gesteld, zoals O.J. Simpson." Koster vindt die schaarse aanwezigheid van een zwart image in de media belachelijk. "Ik ben een zwarte man, mijn vader was een zwarte man, mijn

FOTO: CHRIS PENNARTS

Guilly Koster: 'Ik ben van de straat geklommen en dat is oké'

zo moe van word!'

broers zijn zwarte mannen. Waarom zijn we zo ondervetegenwoordigd? Ik kan me niet voorstellen dat het toeval is."

Is er dan sprake van opzet? Een complot tegen de zwarte mens?

"Heb jij er een andere verklaring voor?"

Misschien gebeurt het onbewust, staan mensen er niet bij stil.

Briesend: "Dat is nóg erger, dat is negeren. Ik ben er en jij ziet me over het hoofd. Ik besta gewoon niet. Dus ben ik er ook niet voor werk, voor een goed huis, voor een kaderfunctie. Kijk, ik kan mijn verhaal tenminste kwijt, maar die jongere jongens, wat doen zij? Die jongen die onlangs hier voor de flat is neergeknald door de politie. Achttien jaar. Zwart. Dood. Waarom? Omdat hij die baan niet kon krijgen, omdat hij systematisch is

genegeerd, omdat hij crimineel is geworden. Want een zwarte man kan onder deze omstandigheden maar twee dingen doen: of hij wordt een selfmade psychotherapeut, of hij wordt een crimineel."

En wat ben jij?

Schatert. "Ik ben een mengeling van beiden. Waar het kan heb ik een criminele inslag, maar ik heb nog een goed rechtvaardigheidsgevoel, een

Robin Hood mentaliteit. Soms betaal ik geen belasting, maar ik trek ook geen steun als ik geen geld heb. Dat is mijn idee. Maar er zijn jongemannen die een andere oplossing hebben. Die schieten op een gegeven moment een sigarenboer overhoop. Tuurlijk, het feit dat je een slechte jeugd hebt gehad en nergens een baan kan krijgen is nog geen excuus voor een misdaad. Maar het is wel een aanwijsbare reden, een aanleiding." Zucht.

"Het is allemaal zo voorspelbaar. We zijn allemaal onderhevig aan een aantal wetten. Als jij van mijn balkon springt, val je niet omhoog maar naar beneden. Ik kan je van tevoren waarschuwen: je kunt maar beter niet springen. Zo kan ik ook voorspellen dat het nadelige gevolgen voor de maatschappij heeft als je een groep categorisch blijft negeren of 'per ongeluk' niet ziet. Zo moeilijk is dat toch niet, daar hoeft je toch geen Einstein voor te zijn."

Briljant

De bijdrage van de zwarte man in de opbouw van de westerse maatschappij wordt genegeerd, vindt Guilly Koster. Dat is zonde, want daardoor maakt de maatschappij ook geen gebruik van hun capaciteiten. Wie weet hoeveel briljante architecten of economen er zo al verloren zijn gegaan.

Maar als je goed presteert, kom je toch vanzelf boven drijven? Dan word je toch niet genegeerd?

"Het idee dat mensen vanzelf boven komen drijven, is uitgesproken naïef. Dingen gebeuren niet vanzelf. Dat de creativiteit van de zwarte man naar boven komt, is evident. Maar of het naar boven komt in een vorm die wij in de maatschappij kunnen gebruiken, is een andere zaak. Geloof maar dat ze heel creatief waren toen ze de wijken van Los Angeles ingingen om de zaak te plunderen en plat te branden. Als je iets wil met die aanwezige creativiteit, dan moet je het in banen leiden. Jammer genoeg faalt Nederland daarin. Hoe komt het dat we met *Massiv* bij de humanisten zitten? Eigenlijk had dit programma bij de grotere omroepen moeten zitten, de NCRV, de Avro, de Tros. Waarom zit het niet daar? Is het soms geen goed programma? Wordt er niet goed gepresteerd? Ik heb een vrouw bij de humanisten nodig gehad om dit programma te kunnen maken. *It took that woman*, zij erkende mijn ideeën. Als ik had moeten wachten op het old boys network, dan had ik dit programma nooit gehad. En nu? Nu

schrijven ze: Koster is een blijvertje.

Ik doe dit al drie jaar!

In de Nederlandse tv herken ik mezelf niet. Ik hoef de tv maar aan te zetten en ik zie witte programma's. Die hebben totaal niets met mijn leven te maken." Hij grijpt de afstandsbediening en zapt demonstratief langs een paar zenders. "Witte tv is alles wat behoort tot de bepalende witte structuur. In die structuur staan helaas nog altijd witte, conservatieve mannen van 45 jaar en ouder aan het roer. Ik wil door dat old boys network heen schoppen."

Wat is dan zwarte tv?

"Zwart is alles wat erbuiten valt. Hoe moet ik het uitleggen?" Zucht. "Ik probeer de woorden etnisch en multi-cultureel te omzeilen. Zwarte tv sluit aan op mijn politieke en culturele beleving. Zwarte programma's handelen specifiek over mijn culturele identiteit, en die is anders dan een witte. Maar het is niet per definitie gebonden aan huidskleur. Een zwart programma kan net zo goed door een witte als door een zwarte worden gemaakt."

*Geloof maar dat
zwarte mannen heel
creatief waren toen
ze Los Angeles plun-
derden'*

Met *Massiv* wil ik zwart Nederland zichtbaar maken. Mijn boodschap is dat Nederland verandert, de mensen die ik in *Massiv* laat zien maken deel uit van dat veranderende Nederland. Ik laat Turken en Marokkanen aan het woord die je normaal nooit hoort. Ik blijf het over zwarte zaken hebben, daar ligt mijn expertise. En waarom ook niet? Het is een gebied dat nog niet onderzocht is, waarop nog veel valt te ontdekken."

Je kijkt graag naar de talkshows van Oprah Winfrey. Is zij je grote voorbeeld?

"Zij is de vleesgeworden godheid van de tv. Als er één mens is die ik graag zou willen ontmoeten, dan is zij het wel. Oprah is geboren voor tv, volgens mij bestaat ze niet eens echt, ze leeft alleen maar in dat kastje. Ze heeft zich de tv zo eigen gemaakt dat ze er een levend onderdeel van is geworden. Niemand anders speelt het klaar om zo eerlijk, zo naakt te zijn."

Dat maakt haar mooi. Natuurlijk, ze is een product van de Amerikaanse maatschappij, ik blijf wel kritisch. Maar daar moet je doorheen kijken, binnen dat concept is er niemand anders."

Timmerman

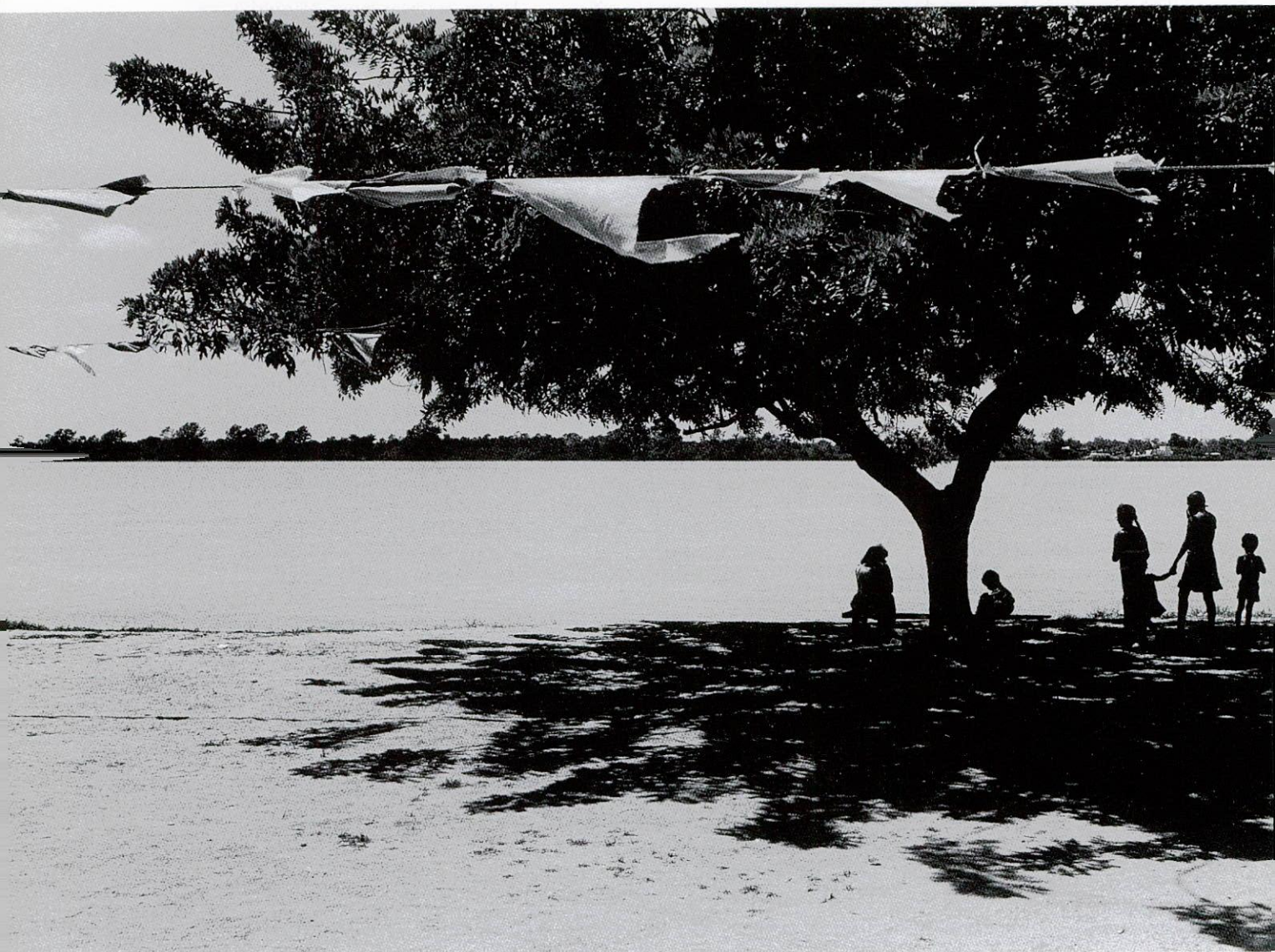
"Nederland heeft niet genoeg zwarte presentatoren. Nu kun je zeggen: maar we hebben toch een Humberto Tan, een Noraly Beyer, een Anil Ramdas? Dan zeg ik: dat zijn wel zwarte mensen, maar voor mij zijn ze niet per definitie zwarte presentatoren. Tan presenteert een sportprogramma, Beyer is een nieuwslezeres. Begrijp me niet verkeerd: het is goed dat ze er zijn, er zouden veel meer Noraly Beyers en Anil Ramdassen en Humberto Tans moeten zijn. Maar het zijn geen zwarte presentatoren. Ik val hen niet aan, zoals sommige artikelen over mij het de laatste tijd stellen. Absoluut niet, het zijn mijn vrienden, eigenlijk staan we aan dezelfde kant van de lijn. Ramdas is de intellectuele chirurg, ik ben de timmerman die het ziekenhuis bouwt zodat hij kan opereren. Ik ben een man van het volk, ik ben van de straat geklommen, en dat is oké. We leveren ieder op onze eigen manier een bijdrage aan de totale integratie."

Irritante vragen

"In mijn programma ga ik mensen vaak op de tenen staan. Als jij 'ja' zegt, zeg ik automatisch 'nee'. Waarom? Om jou dat 'ja' tot het uiterste te laten motiveren. Wanneer witte mensen zwarte mensen aanvalen word ik ontzettend fanatiek. Maar andersom ga ik ook heel irritante vragen stellen. Negers die doen alsof ze god zijn als ze het over Suriname hebben. Wij zijn ook maar geïmporteerd en over die oorspronkelijke Indianen heen gedonderd. Of Hindoestanen die beginnen te lullen over hun hoogstaande cultuur. Die roti's waar ze zo prat op gaan, die komen uit de laagste sociale klasse. We moeten de dingen relativeren en zeker geen hoogmoedig standpunt innemen. Dat wrijf ik iedereen onder de neus. Ik zit absoluut niet te schelden op een witte gemeenschap die het zo slecht zou doen, ik steek graag de hand in eigen boezem."

Wat betekent Suriname nog voor je?

"Ik ben er onverbrekkelijk mee verbonden." Mijmerend: "Suriname, land van honing en wuivende palmen, land van politieke instabiliteit en culturele verwarring. Suriname is mijn grote

'Suriname, land van honing en wuivende palmen...'

passie. Het zou het mooiste land van de wereld zijn als de rijkdommen gelijk verdeeld zouden zijn. Ik ben in Paramaribo geboren. We woonden in Duisburg, een arme wijk. Met zijn vijven zaten we in een huis zo groot als een kippenhok. Mijn moeder heeft zich uit de naad gewerkt om ons op te voeden. Zij leidde de buurt, als een generaal nam ze beslissingen. Ze was de belangrijkste persoon in mijn leven. In 1981 is ze overleden. Op mijn zesde kwam ik met mijn moeder, mijn stiefvader en mijn jongste zusje naar Nederland. Aan de bootreis van 28 dagen heb ik nog een litteken boven mijn oog overgehouden: gevallen op de kajuitrand tijdens zwaar weer in de Golf van Biskaje. Familie haalde ons op, de fontein op het Rembrandtplein staat nog in mijn geheugen gebrand. Van mijn elfde tot mijn veertiende heb ik weer in

Suriname gewoond. Dat is een gigantisch belangrijke periode in mijn leven geweest, de tijd waarin mijn politieke ideeën zich hebben gevormd. Alle landen werden onafhankelijk, Che Guevara leefde nog, de revolutie, Black Power, het waren heavy tijden. De meeste mensen die toen samen met mij op het lyceum zaten, hebben nu een gezagsdragende positie."

Pionieren

Koster voelt zich onderdeel van een pionierslegioen, een zwarte beweging. Alleen is hij bang dat hij het einde ervan niet meer meemaakt. "Ik ben nu 43, in de kracht van mijn leven. Ik versta zowel de ouderen als de jongeren. Maar ik wil niet mijn hele leven dienen als een pionier die door het moeras waadt, die vast blijft zitten in de basis. Ik heb hogere ambities. Ik wil leven met broeders en zusters. Het

kan me geen reet schelen of je zwart of wit bent. Die fase ben ik allang voorbij. Op het North Sea Jazz Festival speelde een geniale pianist: Michel Petrucciani. Zó'n dwerg is het" (houdt zijn hand een meter boven de grond) "met zulke handen. Hij is misvormd. Maar niemand van het jazzminnend publiek die ziet dat daar een gedrocht zit, want als hij de piano bespeelt is hij een *fucking beautiful human being*. Dát is waar ik naar toe wil. En niet dat basale gelul, daar word ik helemaal gestoord van. Op de *Massiv*-uitzending over Turken en Marokkanen kreeg ik bijvoorbeeld de reactie 'goh, ze spreken best wel goed Nederlands'. Zie je nu waar ik zo moe van word? Aan de andere kant: zo bereik ik tenminste iets, al is het bedroevend weinig. Ik ben niet anders of beter dan al die mensen die hier in deze flat wonen.

Alleen heb ik één voordeel: ik kan mijn ideeën verwoorden. Door die gave ben ik een soort postkantoor geworden. Mensen komen pakketjes met ideeën bij mij brengen, ik stuur ze verder de wereld in. Het enige dat ik nog moet leren, is kleiner worden. Daar werk ik heel hard aan. Hoe kleiner mijn ego, hoe groter de boodschap die ik doorgeef kan zijn. Want bijna niks van wat ik zeg, is van mezelf. Het zijn allemaal gedeeltes

‘Deze zwarte man laat zich nooit meer met een bal aan zijn voet wegvoeren’

van boodschappen van andere mensen die ik vorm geef: Fidel Castro, Mahatma Gandhi, Nelson Mandela, Malcolm X, maar ook kleine boodschappers zoals die dronken man die me gisteravond in de bar aansprak, of die rozenverkoper in het restaurant.”

Dromer

Zijn grote droom is een eigen omroep. Niet langer in een talkshow het doorgeefluik van andermans ideeën zijn, maar als een soort goede fee mooie programma-ideeën verwezenlijken. “Mijn ideaal is dat ik tegen mensen kan zeggen: ‘ik zie iets in dat idee van je en ik ga er iets mee doen’. Want afgezien van het feit dat ik een idealist en een dromer ben, heb ik wel een opleiding gedaan aan de media-academie en heb ik tien jaar werkervaring. Ik ben een professional, ik weet hoe ik iets moet aanpakken. Als ik kijk naar het plezier, het bloed, zweet en tranen van mijn voorouders, dan heeft me dat één ding geleerd: strijdbaar zijn. Deze zwarte man laat zich nooit meer met een bal aan zijn voet wegvoeren in een boot.”

Wil je zeggen dat je de ellende van al je voorouders op je schouders meedraagt?

“Die ellende is niet van jaren geleden, die is er nog steeds. Het gaat niet alleen om mijn vader, het betreft ook mijn zoon. Het is mijn zoon die zojuist voor de flat is neergeschoten!” Met stemverheffing: “Als we ons daar niet van bewust zijn, dan is die pijn er nog ja! Laten we de geschiedenis herschrijven. Ik weet alles van de jongens van Bontekoe, van Michiel de Ruyter en Piet Hein. Maar wat weet ik van

die halve pagina die ze over ons hebben geschreven, over hoe ze ons als beesten hebben weggevoerd. Dat is verstopt gebleven. Laten we dat rechtzetten en dan verder gaan. Maar dan zeggen mensen: *fuck you man*, ik heb niks met dat verleden te maken. Terwijl ik er dagelijks aan herinnerd word. Ik heet Koster. Wat nou Koster, ik kom uit West-Afrika en had Tulu Tulun Assamandjani of zoiets moeten heten. Maar nee, ik heet Koster en ik mag er niet aan herinnerd worden hoe het gekomen is dat ik zo heet. En als ik me dan presenteer als Koster zeggen ze alsnog: je ziet er helemaal niet uit als een echte Koster.

Het is een heel gecompliceerde zaak die ik graag zou willen loslaten, maar waar ik tegelijkertijd met handen en voeten aan gebonden ben. Wat dat betreft heb ik bewondering voor types als Anil Ramdas die roepen dat ze onttorteld zijn. Maar om te onttortelen moet je in mijn optiek eerst geworteld zijn. Dat ben ik niet. Dat ben ik pas als anderen mijn aanwezigheid erkennen.”

Heb je dan anderen nodig om te wortelen?

“Je hebt in ieder geval vruchtbare aarde nodig om te wortelen. Er moet goodwill zijn van de aarde die zegt: ‘oké, we gaan ervoor’. Ik zeg niet dat die goodwill in Nederland niet bestaat, ik zeg alleen dat die heel traag op gang komt. Dat is vreemd als je bedenkt dat in Nederland toch redelijk slimme mensen wonen.”

Guilly Koster maakt een nieuwe serie programma's voor de Humanistische Omroep, getiteld 'Massiv - Bijlmer', waarin hij praat met mensen uit de actualiteit. Deze serie wordt in februari en maart uitgezonden.

ingezonden mededeling

RACISM BEAT IT

SO WEAR IT

JA, ik wil graag het volgende bestellen:

- aantal
- meidenshirt(s) in lichtblauw met wit/donkerblauwe opdruk à f 29,95
 - meidenshirt(s) in lichtblauw met wit/beige/donkerblauwe opdruk à f 29,95
 - vuistenshirt(s) voorkant vuistenlogo, achterkant tekst "all different, all equal" à f 24,95

Bovenstaande prijzen zijn inclusief handling- en verzendkosten.

In totaal moet ik dus f..... betalen.

- ☐ Ik sluit hierbij een volledig ingevulde Eurocheque of girobetaalkaart in.
- ☐ Ik geef MIXT toestemming om eenmalig bovenstaand bedrag van mijn rekening af te schrijven.

Naam: _____ M/V

Adres: _____

Postcode/Plaats: _____

Telefoonnummer: _____

Geboortedatum: _____

Bank/Gironummer: _____

Datum: _____

Handtekening: _____ meORR

Stuur deze bon volledig ingevuld in een voldoende gefrankeerde envelop naar Bakker Continental b.v. ter attentie van MIXT Stichting voor interculturele projecten (voorheen Stichting Pop Against Racism), Postbus 714, 4870 CB te Etten-Leur.

MIXT

Boek over het hartstochtelijke kind in ons

Het beest in de kinderkamer

Wie kan onze woede stillen? Het kind in ons, beweert de Britse psychoanalyticus Adam Phillips in zijn nieuwe boek. Pas door naar het pure kind te luisteren, zullen we onze eigen taal hervinden. 'Zeg me wat je woedend maakt en ik zal je vertellen waarin je gelooft.'

Alice Broeksma

Welke rol speelt cultuur in ons leven? Maakt cultuur niet veel meer kapot dan we vermoeden? Hoeveel zin heeft een strikt onderwijsprogramma als we weten dat iedereen alleen dat opneemt waar hij op dat moment voor openstaat? In hoeverre beïnvloedt de therapeut de conclusies over het onderbewustzijn van zijn patiënt? Zou het onderbewustzijn eigenlijk wel bestaan als het niet met zoveel woorden omschreven zou zijn? Net zoals in zijn eerdere boeken (*Monogamy*, *Flirtation* en *On Kissing, Tickling and Being Bored*) schiet psychoanalyticus Phillips met het tem-

ciëntie en productiviteit ook op psychologisch vlak vooropstaan. Phillips ziet psychoanalyse als een manier om op te komen voor onze taalontkwaamheid. Niet alles kan met woorden uitgelegd. Als we meer acht slaan op wat het kleine kind niet in woorden uitsprekt, zal ze minder verstaanbaar worden, maar beter gaan communiceren. "In een taal die het waard is gesproken te worden, een taal die echt voelt". Een taal die ook het keurslijf van volwassenen losser kan maken.

Kunstenaar

Nu we onze bestemming op aarde niet meer kunnen bepalen aan de hand van religie, hebben we therapie nodig. Mensen gaan naar de therapeut, volgens Phillips, 'omdat ze de gemankeerde kunstenaar zijn van hun eigen leven'. Psychoanalyse geeft ons toegang tot de bron van onze onvrede. We leren onze onvrede beter te begrijpen, en kunnen eindelijk weer in contact komen met onze oorspronkelijke drijfveer. We moeten die onrust achter de façade van leefregels dus juist koesteren.

Therapie op zijn best leert ons weer het verschil te zien tussen dat waarin we werkelijk geïnteresseerd zijn en dat waarin we denken geïnteresseerd te moeten zijn. We komen weer in contact met onze oorspronkelijke, eigen drijfveer. Die drijfveer zal ons voldoende enthousiasme bij kunnen brengen voor ons eigen leven. Maar een therapeut kan de patiënt ook van de wal in de sloot duwen door de patiënt te 'helpen' zich aan te passen, vindt Phillips. "In staat te zijn mensen en instituten te verdragen heet masochisme. Psychoanalytische theorie mag kennis niet gebruiken als een troostprijs voor onrechtvaardigheid."

Woede is het bewijs van ons idealisme

Onverschillig

Zo moet het dus zeker niet. Hoe dan wel? Luister naar het kind, zegt Phillips. Het kind staat voor de weigering tot onverschilligheid. Wij kunnen leren van het hartstochtelijke kind vol wensen, nieuwsgierigheid en levenslust. Het kind dat gelooft dat de wereld er voor hem is en dat de wereld is wat hij het wil laten zijn: "We worden geboren met een onstuimige liefde voor de wereld; dan ondergaan we de vernedering van de desillusie, met onze woede

als laatste overblijfsel van hoop". Juist daarom is woede een belangrijk instrument. Woede is het bewijs van ons idealisme. Onze razernij toont onze binding met bepaalde waarden. "Zeg me wat je woedend maakt", vraagt de psychoanalyticus Phillips, "zeg me waardoor je je werkelijk vernederd voelt, en ik zal je vertellen waarin je gelooft. Dat is wat je denkt nodig te hebben om je liefde voor het leven te behouden".

Ouders kunnen hun kinderen daarbij helpen door hen eerder 'hints en suggesties' te geven dan 'bevelen', vindt Phillips. "De vrijheid van het kind hangt af van haar vermogen om met eisen en voorschriften om te gaan alsof het hints en suggesties zijn; open uitnodigingen in plaats van regelrechte voorschriften. Een hint is een vorm van hoop, het is geen compromis maar een soort bevrijding". Sta het kind bijvoorbeeld toe te doorzien dat het bevel 'wees lief' op zich helemaal niet zo lief is, maar eerder wreed; of dat 'stout zijn' in de ene situatie niet deugt, maar in de andere juist wel; of dat morele ideeën even sterfelijk en vergankelijk zijn als de mensen die ze maken. Een opgroeiend mens heeft meer ruimte als hij mag zien dat moraliteit hard en intimerend wordt zodra het te simpel wordt voorgesteld. Trek oppermacht in twijfel. Zie dat we ons verschuilen in het bekende uit angst voor het onbekende. Leer zien dat wat je hebt geleerd in het leven niet zaligmakend is; dat het ook anders kan en mag. Want wie zegt dat wat je hebt geleerd ook klopt? Wat is er precies zo goed aan het bekende, behalve dat het bekend is?

Phillips concludeert dat er in het leven maar één ding opzit: "Duidelijkheid wantrouwen en op waarde schatten wat onze aandacht trekt. Het gangbare altijd als lichtelijk absurd beschouwen. Bewondering hebben voor passies". Hij verwijst daarbij naar Freud, die conflict en complexiteit als de werkelijke waarden zag. En hij haalt de dichter Keats aan. Keats laat zich verleiden door de schoonheid van een ochtend en merkt hoeveel pure inspiratie ogenschijnlijke luiheid kan opbrengen. Dat zijn de hints waar Phillips het over heeft: toevalligheden die kunnen leiden tot grote gedachten. Je hoeft niet veel te doen om zaken gedaan te krijgen, concludeert de psychoanalyticus. Zolang je maar niet hoeft te vertellen wat je precies aan het doen bent.

*'The Beast in the Nursery' door
Adam Phillips, Faber and Faber,
ISBN 0-571-19266-1*

po van een mitrailleur stellingen en tegevragen af over het leven. Zonder Freuds toestemming, maar met de zegen van zijn lezers die zich gretig laten meevoeren door de therapie-mode.

Driftbuien

In *The Beast in the Nursery*, zijn nieuwste boek, richt deze eigenwijze therapeut zijn aandacht op de prilste kindertijd, de tijd van de buitensporig reagerende peuter die nog niet kan praten, laat staan lezen, en die dus nog mag communiceren met woeste driftbuien en pure vreugde. En die als opgroeiend mens spoedig door zijn omgeving wordt verpakt tot eenheidsworst. Na wat laatste stuip trekkingen in de puberteit is het kind bijgeschaafd, 'beschaafd' naar de normen van de omgeving. Geen wonder, vindt Phillips, dat een volwassen mens zich uitermate beroerd kan gaan voelen. Hij heeft leren praten in het jargon van zijn omgeving, maar hoort zijn eigen taal niet meer, want hij weet niet meer hoe hij daarnaar moet luisteren. Niet dat Phillips de niet-pratende peuter wil idealiseren als een soort edele wilde of primitieve dichter, die bedorven wordt door de taal van zijn cultuur. Woorden zijn tenslotte ook handig. Maar ze worden weleens overgevalueerd in een wereld waarin effi-

De Stichting Zorgcombinatie Grensland exploiteert in Winterswijk drie verzorgingshuizen en een verpleeghuis. Per 1 juli 1998 wordt er een fusie aangegaan met drie verzorgingshuizen in Aalten. De stichting heeft een algemeen karakter. In de stichting functioneert ten behoeve van de Winterswijkse locaties een centrale afdeling geestelijke verzorging. Binnen de afdeling zijn een protestants-christelijk geestelijk verzorger, een rooms-katholiek geestelijk verzorger en een humanistisch raadsman / raadvrouw werkzaam. Op korte termijn ontstaat er een vacature voor een

HUMANISTISCH RAADSMAN / RAADSVROUW

voor 14,4 uur per week (40 %)

De aan te stellen functionaris verricht de werkzaamheden gedurende 7,2 uur in woon-zorgcentrum De Berkhof en gedurende 7,2 uur in verpleeghuis Pronsweide. De centrale afdeling geestelijke verzorging wordt organisatorisch aangestuurd door de coördinerend arts.

Tot de taken van de humanistisch raadsman / raadvrouw behoren:

- het in overleg met de andere geestelijk verzorgers zorgdragen voor een geïntegreerd aanbod van geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners;
- het onderhouden van contacten met individuele bewoners;
- het organiseren en leiden van groepsgesprekken;
- het op verzoek medewerken aan het bewonersblad;
- het beperkt deelnemen aan intern en extern overleg;
- het verzorgen van een kwantitatieve verslaglegging van de werkzaamheden.

Wij vragen:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidingsinstituut of de Universiteit voor Humanistiek;
- ervaring met het werken binnen een team;
- affiniteit met ouderen welke intramuraal wonen;
- bij voorkeur ervaring met het werken binnen de zorgsector;
- openstaand voor en om kunnen gaan met andere levensovertuigingen.

De arbeidsvoorwaarden zijn geregeld conform de CAO-Ziekenhuiswezen. Inschaling vindt plaats in schaal 60.

Schriftelijke sollicitaties kunnen voor 16 september 1998 worden toegezonden aan de afdeling personeelszaken van de Stichting Zorgcombinatie Grensland, Postbus 9004, 7100 GE Winterswijk. Telefonische inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de heer G.J. Nicolai, coördinerend arts (tel. 0543-546611) of de heer H.J.B. Slotboom, sectorhoofd wonen-zorg (tel. 0543-515164).

Hedy d'Ancona

Pak het vijftletterig woord òp en hou het tegen het licht. Deugd... Het klinkt Scandinavisch en het oogt ook on-nederlands. Maar de inhoud is absoluut niet exotisch. Heel Nederlands: braaf en oppassend, doe maar gewoon - dan doe je al gek genoeg. Ons al generaties lang met de pap-lepel ingegoten. Dus welke van die braaf- en oppassendhe-den meenemen naar de volgende eeuw? Ik zou zeggen: de hele handel. Zolang het je niet voor de voeten loopt althans. Want het hopeloos streven naar een te hoog deugdelijk-heidsgehalte verschaft het brood op de plank van het meren-deel der psychiaters. Ze zouden zich moeten laten omscho-len als we in plaats van deugdzaamheid te preken een beetje ondeugd zouden uitdragen. Waarbij je wel bedenken moet dat er een grensgebied bestaat waarin deugd en ondeugd in-wisselbaar zijn. Was niet altijd de luiheid des duivels oor-kussen? En op het moment dat iedereen dat goed en einde-lijk begrepen heeft en zich suf rent om de 24-uurseconomie bij te houden, is het plots 'onthaasten' geblazen en staat er een premie op het delen van werktijd, op het rondtutten met kinders en plantjes, op het zalig nietsdoen zelfs. Voor mijzelf en mijn generatiegenoten was de belangrijkste verandering, in onze ideologie maar ook in ons alledaags leven, de waar-dering voor het indivi-dualisme. Mijn femi-nistisch 'ontwaken' hing daar natuur-

lijk direct mee samen. Niks niet lid van de soort, onderdeel van het collectief, gezamenlijke verantwoordelijkheid. Wij werden aan het eind van de jaren zestig opnieuw geboren; als individu. Wat een vrolijke bevrijding! Ondanks het gege-ven dat er langzamerhand wel wat op af te dingen valt, ben ik nog steeds dankbaar dat het mij overkwam en dat ik niet eerder geboren werd - in een tijd waarin sociale controle en een voorgeschreven rolpatroon je leven dirigeerden. Daarom dát mee naar de volgende eeuw. Mét de wens om het individualisme te vervolmaken. In die zin dat we niet al-leen onszélf als individu ervaren, maar ook alle anderen om ons heen. Pas dát zou de wereld ingrijpend en ten goede ver-anderen. Het zou het einde zijn van racisme en neo-fascis-me, het einde van de gruwelen die mensen elkaar aan kunnen doen omdat ze de ander wel be-schouwen als deel van een collectief. Iets beters kan ik me eigenlijk niet voorstellen.

Hedy d'Ancona is europarlementariër

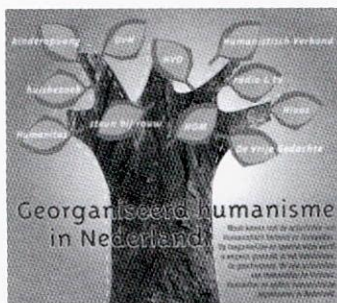
Uw favoriete deugd

Dit is een aflevering uit de serie 'deugden voor de 21ste eeuw'. Begin volgende eeuw wordt de serie gebundeld. Lezers van *Humanist* kunnen aan dit boek een bijdra-ge leveren door in maxi-maal 600 woorden op persoonlijke wijze te vertellen welke deugd zij van belang vinden om mee te nemen naar de volgende eeuw. Een des-kundige jury maakt de selectie. Richt uw co-lumn aan: het Humanis-tisch Verbond, postbus 75490, 1070 AL Am-sterdam, o.v.v. 'boek deugden'.

DENKEN & DOEN

Activiteiten in september

Diskette

Bestel **nu** de diskette 'Georganiseerd humanisme in Nederland', een gebruikersvriendelijk introductieprogramma over de humanistische organisaties, met aandacht voor de achtergrond en geschiedenis van het humanisme plus alle producten en diensten. Geschikt voor zowel MS Dos als Windows95. Maak f7,50 over op giro 197930 van het Humanistisch Verbond in Amsterdam o.v.v. 'diskette humanisme' en u krijgt de diskette thuisgestuurd.

Actieve humanisten

Vijf regionale bijeenkomsten (vrijdagavond t/m zaterdagmiddag) voor alle actieve humanisten. Vanaf **vrijdag 4 september**.

Door het accent meer te leggen op activiteiten 'dicht bij huis' wil het HV de betrokkenheid van HV-leden bij het reilen en zeilen van het HV vergroten en de uitstraling van de humanistische beweging verbeteren. De belangrijkste vraag is hoe humanisten in hun eigen omgeving een herkenbaar en inspirerend gezicht kunnen bieden. In vijf regionale bijeenkomsten kunt u vanaf vrijdagavond 17.00 uur tot en met zaterdagmiddag 16.30 uur een programma volgen vol informatie, overleg en plannen maken met als doel de regionale uitwisseling te stimuleren. Ook wordt ruim aandacht geschonken aan het humanistisch perspectief. Kosten f50,-, incl. eten, overnachting en werkboek. Data: 4 en 5 september in Doorn (U); idem in Korteheemmen (Fr); 11 en 12 september in Rockanje (ZH); 18 en 19 september in Bergen (NH); 2 en 3 oktober in Oisterwijk (NB). Meer informatie bij Dini Boer, tel. 020-5219040.

Onlangs lanceerde Bont voor Dieren een nieuwe T-shirtcampagne.

Onder het motto 'bont is bij de beesten af' ontwierpen veertien kunstenaars de 'einde eeuw, einde bont'-collectie zeefdrukken, die vervolgens op t-shirt zijn gedrukt. De shirts fungeren in het straatbeeld als 'moving billboards' die op een ontwapenende manier laten zien dat bont niet meer van deze tijd is. Kunstenaars als Ingrid Baars, Fiep Westerdorp, Gumbah, Jan Kruis en Francien van Westering onderschrijven dit streven met hun persoonlijke - draagbare - kunstwerken. Nu de dragers nog...

BONT VOOR DIEN

Jonge sla

Op **maandag 7 september** in 'Kwartier humanisme' een verslag van de opening van het Academisch Jaar waarin een gesprek met Henk Manschot, rector van de Universiteit voor Humanistiek (UvH) te Utrecht. Hij opent het jaar met de voordracht 'Bomen over mensen en jonge sla; een academisch cryptogram'. Waar dat over mag gaan kunt u beluisteren op Radio 5 tussen 17.45 en 18.00 uur.

T-shirt tegen bont

Ook zo'n hekel aan bont? Bestel dan **nu** de gratis bestelcatalogus met de nieuwe t-shirtcollectie tegen bont via tel. 020-6766600.

Slavinnen

Op **zondag 13 september** 'De Gouden Doe' uit Suriname; herontdekte volksopera uit de slaventijd. Lezing en voorstelling in RASA, Pauwstraat 13A in Utrecht. Aanvang 19.00 uur. Informatie via tel. 030-2319676.

Pil van Drion

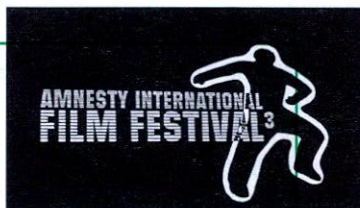
Op **zondag 13 september** kunt u in Groningen een discussie bijwonen over het recht op zelfbeschikking van de mens. Het rapport van het hoofdbestuur van het HV ('De Pil van Drion, het juiste antwoord?') wordt toegelicht en verdeeld door Liesbeth Mulder, waarnemend voorzitter van het HV. Jan Pos, filosoof, zal het rapport juist bekritiseren.

Een 'Doe' was in de slaventijd een zang-, dans- en toneelspel dat gespeeld, georganiseerd en geregisseerd werd door slavinnen. 'De Gouden Doe' speelt zich af in 1835 en gaat ondermeer over de vriendschap tussen twee slavinnen en de strijd tussen twee 'sisi's' (blanke ongetrouwde dames die een verhouding hadden met Europese heren; uiteraard hielden deze dames ook slaven). Het is een volksopera over wraak, belediging, zwarte magie en toverij. In het verhaal klinkt een kritisch geluid door over de relatie tussen Nederland en de kolonie Suriname. Het stuk wordt vertolkt door twintig zangeressen, danseressen, actrices en muzikanten. Voorafgaand aan de voorstelling geven zowel de herontdekker van de Doe als de auteur van 'De Gouden Doe' een lezing over het ontstaan en de betekenis van de Doe-spelen en over de inhoud van het stuk zelf.

Het programma bestaat uit films, video's, lezingen, discussies en een interactief gedeelte. Met een internationaal filmfestival benadrukt Amnesty International hoe belangrijk visuele media zijn geworden voor haar werk.

Hoewel gedrukte landen-rapporten nog steeds het hart vormen van de informatieve activiteiten van Amnesty, is beeld een steeds belangrijker rol gaan spelen bij het inlichten van het publiek en het genereren van steun. Ook wil Amnesty met het Filmfestival een platform creëren voor geëngageerde filmmakers en mensenrechtenactivisten.

Maakt geld gelukkig? Dat is de centrale vraag van deze avond. Bijna alle waarden worden in geld uitgedrukt. Als je bereid en in staat bent maximaal te presteren, zul je beloond worden met maatschappelijke voorspoed en geluk. Niet iedereen kan en wil dit spel echter op deze manier meespelen. Is het ook mogelijk om je via andere wegen dan die van de geldeconomie in het maatschappelijk leven te begeven? Kun je ook zonder veel geld zinvol met je leven omgaan? Zijn er andere manieren om genot en zin van het leven te vergroten? Drie sprekers laten hier hun licht op schijnen; daarnaast is er uitgebreid gelegenheid tot discussie.

Ook u kunt uw mening laten horen in de daaropvolgende zaaldiscussie!
Plaats: Humanistisch Centrum,
W.A.Scholtenstraat 2 in Groningen.
Aanvang 14.00 uur, toegang gratis. Informatie: tel. 050-5344207.

Amnesty filmfestival

Woensdag 16 t/m zondag 20 september vindt in Amsterdam voor de derde keer het Amnesty International Filmfestival plaats in diverse bioscopen. Het festival wordt deels ook in Groningen gehouden, van donderdag 17 t/m maandag 21 september.

Programmakrant verkrijgbaar bij de theaters en culturele adressen.
Informatie via tel. 020-6264436.

Geld

Thema-avond over alternatieven voor de geldeconomie op **dinsdag 22 september** in het Bibliotheekcafé, Hoogstraat 110 in Rotterdam.
Aanvang 20.00 uur, toegang f5,-.
Informatie via tel. 0181-633519.

Geweld

In YOY op **woensdag 23 september** twee jongens die allebei zijn opgegroeid in Noord-Ierland, temidden van de gewelddadige strijd tussen katholieken en protestanten. 'De bokser en de dichter' is te zien op Nederland 1, 18.30-18.55 uur.

Keuzes

Van vrijdagavond 25 t/m zondagmiddag 27 september kan iedereen

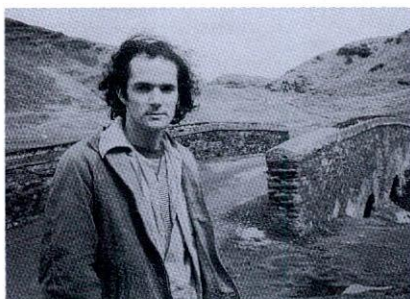
tussen de 25 en 40 jaar een weekend bijwonen dat geheel in het teken staat van 'keuzes'. Je hele leven ben je bezig met keuzes maken. Wil ik kinderen? Wat doe ik aan vandaag? Welke studie ga ik doen? Je zoekt argumenten en probeert de gevolgen te overzien. Of luister je gewoon naar wat je gevoel zegt?

De vereniging Ideala, bestaande uit (oud)leden van de (Jonge) Humanisten, organiseert dit weekend vol keuzes, ideeën, een gastspreker (geluks-socioloog Ruut Veenhoven), creativiteit, water en muziek. Alle activiteiten vinden plaats in en rond De Rokende Turf in Reeuwijk (aan de plas-sen). Kosten f80,-. Meer informatie via tel. 030-2735730 (email: ideala@perspecta.nl).

Zowel Ciaran als David zijn in hun jeugd veel in aanraking geweest met geweld. David verloor een vriend bij een bom-aanslag, en werd ook nog eens veelvuldig gepest en geïntimideerd door leeftijdgenoten. Dit was voor hem de reden om te gaan boksen. Ciaran, de dichter, werd zonder duidelijke reden in elkaar geslagen. Hij begrijpt niets van het geweld in zijn land en is er bang voor. Zijn gedicht 'Geslachte kikkers' beschrijft hoe hij als kind parende kikkers stenigde; Ciaran

probeert te ontdekken waar bij hemzelf geweld vandaan komt. In YOY staat centraal hoe beide jongens hun eigen manier hebben gevonden om hun angst en woede onder controle te krijgen.

Ideale mens

Op zondag 27 september opent afdeling Arnhem het nieuwe seizoen met behandeling van het thema 'De Ideale Mens'. Het is de bedoeling dat dit thema het komend jaar als een rode draad door de bijeenkomsten zal lopen, hiermee aansluitend op het project 'De Ideale Mens? Op zoek naar het goede leven' dat het landelijk bureau momenteel handen en voeten geeft. In deze eerste bijeenkomst probeert men er vragenderwijs achter te komen hoe de 'ideale' mens eruit ziet en wat deze mens bezighoudt. Plaats: Wijkcentrum 'De Rijnkant', Trans 8 in Arnhem, aanvang 14.00 uur. Informatie via tel. 026-3636125.

Het is alweer bijna tien jaar geleden, de bloedige onderdrukking van Chinese studenten op het 'Plein van de Hemelse Vrede' in Beijing tijdens hun roep om meer democratie. Hoe vergaat het de Chinese jeugd nu? Twee jonge Nederlandse dj's storten zich in het nachtleven van Beijing. Drie Chinese jongeren die ook actief zijn in het uitgaansleven worden in YOY geportretteerd. Duidelijk wordt dat de Chinese overheid nog steeds veel invloed uitoefent op het dagelijks leven van de Chinese jeugd. Veel jongeren lijden onder het dictatoriale regime omdat vast staat wat wel en niet kan - met alle beperkingen en frustraties van dien.

Hemelse Vrede?

Op woensdag 30 september in YOY de invloed van de Chinese overheid op het dagelijks leven van de Chinese jeugd. Nederland 1, 18.30-18.55 uur.

Cursus Humanisme

In Drachten wordt u in vier avonden wegwijs gemaakt in het humanisme. De cursus begint op **donderdag 1 oktober** en kost f80,- (incl. het cursusboek 'De kostbare mens'). Meer informatie via tel. 0512-515338.

Homo/lesbo-weekend

Van vrijdag 2 t/m zondag 4 oktober vindt het 37e Ontmoetingsweekend

plaats voor lesbische vrouwen en homoseksuele mannen, wederom in het Brabantse Heeze. Informatie en inschrijfformulier via tel. 043-3690259.

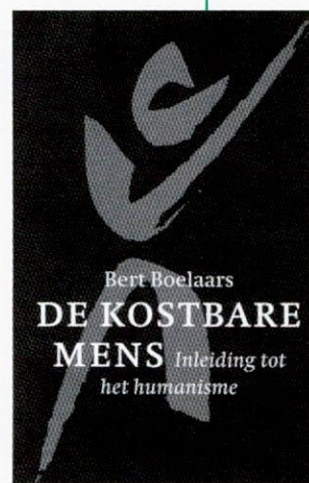
Themadag JH

Op zaterdag 3 oktober houden de Jonge Humanisten de jaarlijkse Humanismedag, die zich vooral richt op jongeren. Dit jaar staat de vraag 'wat maakt iemand tot humanist?' centraal. Een geleerde van de UvH zal een theoretische inleiding verzorgen; daarnaast zullen twee humanistische raadslieden vertellen wat het humanisme in hun werk concreet betekent. Er is gelegenheid tot vragen stellen en discussie. De

Het weekend wordt georganiseerd door de Homo/Lesbische Werkgroep van het Humanistisch Verbond en Driekant, opleiding en advies. Er is plaats voor 90 deelnemers, die mee kunnen doen aan diverse praat- en doe-workshops, zoals contact maken, grenzen verleggen, meditatie, communicatie en eigen ruim-

te, massage, alleen leven en echte keuze of noodzaak. Het weekend heeft een open sfeer en er is veel mogelijkheid om nieuwe contacten te leggen. De deelnemers verblijven in één- of tweepersoons kamers in het Conferentiecentrum Kapellerput (in de Brabantse bossen). De kosten zijn naar draagkracht f160,-, f190,- of f220,- per persoon, incl. twee overnachtingen, alle maaltijden, en programmakosten.

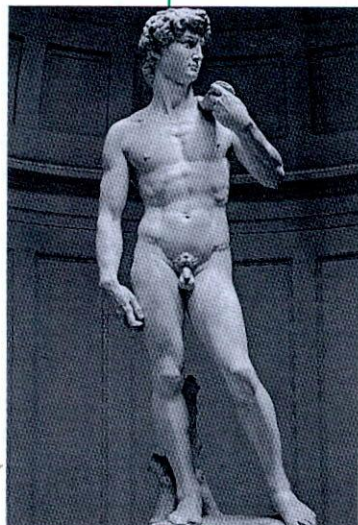

stemt | lijst

PROVO 12

Het lichaam blijft een bron van inspiratie. Ook de Jonge Humanisten duiken nu in dit intrigerende thema. Samen met HV-afdeling Amsterdam organiseren zij een lezingencyclus die volledig in het teken zal staan van lichamelijkeheid. Vanuit verschillende perspectieven wordt een licht geworpen op aspecten van het menselijk lijf, zoals de (lust)beleving van ons lichaam, de constructie van de identiteit in relatie tot het lichaam en de betekenis van het uiterlijk. Op 8 oktober zal mevrouw Kraakman, als sociologe verbonden aan de UVA, de aftrap geven door dieper in te gaan op lustbeleving.

Maak een wandeling door de laatste 100 jaar van Amsterdam en zie hoe onze hoofdstad zich op stedenbouwkundig, sociaal en cultureel gebied heeft ontwikkeld. Aan de orde komen onder meer de culturele bloei van de stad rond 1900, de opkomst van nieuwe politieke en sociale ideeën in diezelfde periode, de schrijnende woningnood, de oorlogsjaren '40-'45, de wederopbouw en de 'bleke' jaren vijftig; maar natuurlijk ontbreken ook de Provo's en Kabouters uit de roerige jaren zestig niet. Dit alles voorzien van veel foto's (o.a. van bekende fotografen als Ed van der Elsken), documenten, kranten, affiches en pamfletten, radio-, televisie- en filmfragmenten (*Amsterdamned!*), voorwerpen en ensceneringen. Interactieve en multimedialprogramma's maken een belangrijk deel uit van de tentoonstelling.

themedag wordt gehouden in Amsterdam. Bel met 010-4531125 en je krijgt een informatiefolder thuisgestuurd. Kosten: f12,50 (leden f7,50).

Kennismaking humanisme

Vanaf **dinsdag 6 oktober** kunt u in zes dinsdagavonden een beeld krijgen van wat humanisme betekent. In de cursus 'Kennismaken met humanisme' wordt aan de hand van achtergrondartikelen en discussie ingegaan op de ontwikkeling van het humanisme vanaf de klassieke oudheid, humanisme als levensovertuiging, diverse organisaties en actuele vraagstukken. Plaats: 'De Muzen', Zandstraat 38 in Veenendaal. Kosten f65,- (voor HV- en Humanitasleden

inclusief boek 'De kostbare mens'). Informatie en folder via tel. 0318-541857.

Lichamen

Lezingencyclus over lichamelijkeheid, vanaf **donderdag 8 oktober** iedere tweede donderdag van de maand (t/m december) in de Van Eeghenstraat 90 te Amsterdam. Aanvang 20.00 uur.

Thuis in filosofie

Nieuwe serie filosofische lezingen in afdeling Friesland, vanaf **zondag 11 oktober**. Informatiefolder via tel. 058-2126162. Prijs: f50,- (leden f35,-). Opgave door overmaking bedrag op giro 857558 t.n.v. pen-

ningmeester HV Leeuwarden, Giekerk, o.v.v. 'Filosofie VII'

Amsterdam 1880-1998

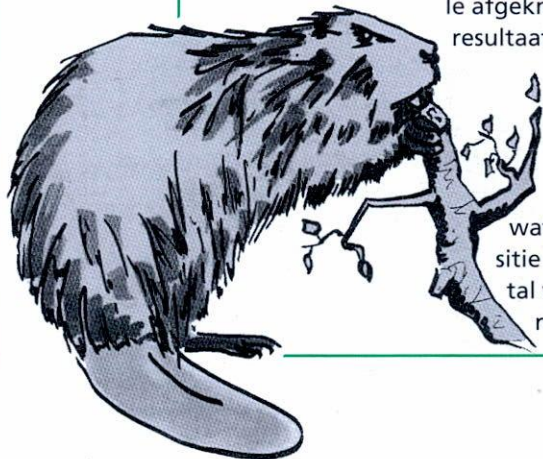
Tentoonstelling 'De stad door de jaren; de geschiedenis van Amsterdam 1880-1998', nog **t/m 1 november** te zien in het Amsterdams Historisch Museum, Kalverstraat 92. Informatie: tel. 020-5231822.

Bevers

Expositie voor kinderen: 'Bevers in Nederland; de kleine mensen van het bos', **t/m 15 november** in het Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodtstraat 121. Informatie: tel. 024-3297070.

De lezingenserie 'Filosofie voor een breed publiek' die jaarlijks in Leeuwarden wordt gehouden mag zich in een groeiende belangstelling verheugen. Ook dit jaar kunt u in zes zondagmiddag-bijeenkomsten meer te weten komen over aspecten van levenskunst en mensvisie. Wanneer is het leven 'gelukt'? Welke plaats hebben andere mensen in dat levensconcept? Heeft de mens een transcendente kern? En hoe leef je goed, dus moreel verantwoord? Via deze serie lezingen komt u dicht bij uw eigen waarden, normen en bestaansethiek. Ruime gelegenheid voor discussie.

De bever is terug van weggeweest! Na een afwezigheid van meer dan 150 jaar zwemmen er weer bevers in de Nederlandse rivieren. Deze dammenbouwer en houthakker is opnieuw uitgezet in Nederland en vervult nu een belangrijke rol bij natuurontwikkeling. De bever helpt de planten- en bomengroei in toom te houden en kan als enige diersoort volwassen bomen vellen; enkele afgeknaagde boomstammen laten het resultaat van hun enorme tanden zien.

Leer hoe de bever zijn burcht bouwt en kijk eens goed naar het skelet van een bever. Verder: wat is bevergeil? Waarom zijn er bevers in Nederland uitgezet en wat staat er op hun menu? De expositie geeft de bezoeker antwoord op tal van vragen. Geschikt voor kinderen vanaf zes jaar.

Nieuwe hoofdbestuurleden gezocht

Leden worden opgeroepen het hoofdbestuur te attenderen op mogelijk geschikte kandidaten of zichzelf kandidaat te stellen voor de vacatures van voorzitter, algemeen secretaris en lid.

Naast algemene functie-eisen als nauwe verbondenheid met het HV, inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen, bestuurlijke ervaring, passen in huidige bestuur en voldoende tijd beschikbaar hebben (drie à vier dagdelen per maand), wordt van kandidaten een zekere affiniteit met een aantal specifieke aandachtsgebieden verwacht.

De voorzitter leidt de vergaderingen van het hoofdbestuur, is woordvoerder en representeert het HV, onderhoudt bestuurlijke contacten met andere (humanistische) organisaties, en is een inspirerend doelgerichte bestuurder die toegang heeft tot voor het HV relevanten netwerken.

De algemeen secretaris maakt deel uit van de HB-agendacommissie die de vergaderingen van het hoofdbestuur voorbereidt en heeft als aandachtsgebieden de vereniging, kennisverbreiding en -verdieping, media/publiciteit.

Het hoofdbestuur lid heeft als aandachtsgebieden geestelijke verzorging en de vereniging.

Voor meer informatie en een uitgebreide profielschets van de verschillende functies kunt u terecht bij het directiesecretariaat (020 - 521 90 20).

Aanmeldingen kunt u vóór 1 oktober sturen naar het hoofdbestuur, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam, o.v.v. vacature HB.

VAKANTIE VOOR RUSTZOEKERS

In gerestaureerd landhuis, 8 km ten zuiden van Auch in de heuvels van de Gasconne (ZW Fr.). Authentieke plattelandssfeer met verspreid liggende dorpjes, stadjes, kastelen en de Pyreneeën op rij-afstand.

In huis zijn comfortabele kamers, een appartement en studio en in het park enkele kampeerplekken, 3 kl. gites d'étapes en een zwembad. Verder een bibliotheek, veranda met houtkachel en een atelier voor o.a. groepsactiviteiten. Goede (franse) keuken, evt. ook vegetarisch. In najaar en winter (ook in kerstperiode) aantr. prijzen bij verblijf van een maand of langer - b.v. om te studeren, schrijven of gewoon relaxen. Zelf koken is mogelijk. Aangenaam klimaat; bereikbaar met trein of vliegtuig. Ook geschikt voor alleengaanden. Inl. en broch. Gerda Wieggers, Poudos F 32550 Auterive. tel/fax 00 33 562610093 of in Ned. 024-3888801 na 19.30 uur.

PSYCHOLOGIE

Onze jaarlijkse introductie cursus *praktische mensenkennis* van vier opeenvolgende dinsdagavonden (20.00-21.45 uur) start op **29 september a.s.**

Deze cursus staat open voor deelnemers met belangstelling voor de verborgen *drijfveren* achter ons gedrag, de oorzaken van *kortsluitingen* met anderen en het opbouwen van *zinnvolle relaties*.

Docenten: drs J. Vos, C.W. Maas
M.A./Ph.D. Kosten: f 65,- all-in.

Tevens nog vele andere cursussen en workshops rond thema's als: Mandala-tekenen, Schrijf je spirituele biografie, Sacred dance, Passages van de ziel, De innerlijke patriarch, De clown in onszelf, Groepsprocessen, Advents- en Kerstcantates, Persoonlijkheidstypen, Filosofie, Hechting en onthechting, Mystiek en gnostiek, e.v.a. In februari 1999 start voor de zesde maal onze 'Opleiding religieus-humanistische mensbegeleiding'. Vraag de gratis cursusgids aan bij:

Vrije Gemeente/Vrije Kring
Joh. Vermeerstr. 19, 1071 DK Amsterdam
tel.: 020 - 6764410 • fax: 020 - 6648195

Kosovo
smeekt
om actie

bel Amnesty
International
(020) 6264436

of kijk op het internet
www.amnesty.nl

Humanistisch raadsvrouw/-man

voor 16 uur per week

Het St. Clara Ziekenhuis is een groot algemeen ziekenhuis op katholieke grondslag. Door de omvang en het grote aantal specialismen biedt de organisatie een werk- en opleidingsveld met interessante toekomstmogelijkheden. De kwaliteit van de zorg, dienstverlening en bejegening staan centraal.

De dienst geestelijke verzorging van het St. Clara Ziekenhuis bestaat uit een pluriform team van vier geestelijk verzorgers met katholieke, protestants-christelijke of humanistische achtergrond. Bij deze dienst bestaat een vacature voor de functie van humanistisch raadsvrouw/-man. Vanuit een open instelling leveren de geestelijk verzorgers een bijdrage aan de patiëntenzorg en aan de ver-

dere integratie van de geestelijke verzorging in het ziekenhuis. De primaire taak van de humanistisch raadsvrouw/-man is het verlenen van geestelijke zorg aan patiënten en hun relaties. Voor medewerkers op de verpleegafdelingen verzorgt zij/hij thema-uren en denkt mee over ethische en levensbeschouwelijke vraagstukken.

Functie-eisen:

- voltuioide opleiding aan de Universiteit van Humanistiek (voorheen Humanistisch Opleidings Instituut);
- relevante ervaring;
- open visie op levensbeschou-

- welijke vraagstukken;
- collegiaal kunnen samenwerken;
- ambtelijke binding met het Humanistisch Verbond.

Arbeidsvoorwaarden:

- dienstverband van 16 uur per week, bij voorkeur op maandag, woensdag en vrijdag;
- salaris afhankelijk van ervaring, maximaal f3.477,43 bruto per maand;
- de CAO-Ziekenhuiswezen is van toepassing.

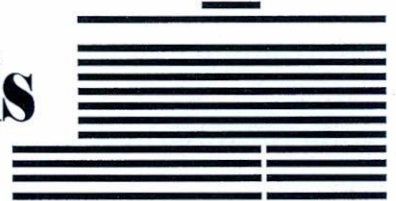
Gezien de samenstelling van het team gaat bij gelijke geschiktheid de voorkeur uit naar een vrouw.

Voor meer informatie kunt u zich wenden tot mevrouw H.M.J. Meijer, prot. geestelijk verzorger, zoemer 81097, op dinsdagmiddag, woensdag en vrijdag.

Uw schriftelijke sollicitatie kunt u binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie richten aan de dienst personeelszaken.

St. Clara Ziekenhuis

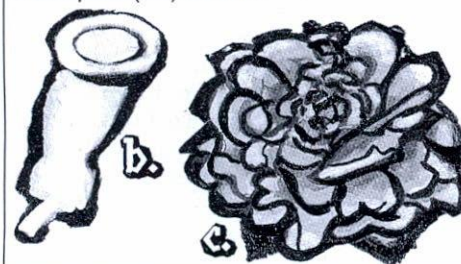
Olympiaweg 350, 3078 HT Rotterdam, Telefoon 010 - 432 01 00

Welk voorbehoedmiddel hoort er niet bij?

Een krop sla is natuurlijk geen voorbehoedmiddel. Hoewel... in sla, paprika en aardbeien worden regelmatig bestrijdingsmiddelen aangetroffen die effect kunnen hebben op de vruchtbaarheid. Deze stoffen moeten van ons menu, vinden de Consumentenbond, Natuur en Milieu, Milieudefensie en Greenpeace. Met onbespoten EKO-producten zit u nu al goed.

Meer weten?
Bel voor gratis informatie
Milieudefensie: (020) 626 26 20
of Greenpeace: (020) 422 33 44.

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook nog zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (020) 521 90 00 of met de onderstaande bon.

STEUNFONDS
Humanisme

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam v / m
adres
pc / plaats
telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

H

'Verrek, ik ben er altijd zelf nog'

LEONIE VAN DEN SCHOOR

Een plotselinge ziekte, een verrassende ontmoeting, een verre reis, een onverwacht ontslag, een onthullende droom. Tal van gebeurtenissen kunnen het leven ineens op zijn kop zetten. Hoe ga je dan verder? In deze serie komen mensen aan het woord die een ingrijpende ommekeer in hun leven hebben meegemaakt. Dit keer het verhaal van Rob van Woerden (61). Na een ongeluk belandde hij in een rolstoel en verloor hij in één klap alle houvast.

Het gebeurt op 2 juli 1961, een warme zomerse dag. Rob van Woerden is 24 en voor het eerst sinds tijden weer stapelverliefd. Aan het einde van een dagje zwemmen met zijn nieuwe geliefde neemt hij nog één laatste duik. "Doe niet zo flauw", kan hij zijn vriendin nog horen zeggen als hij bewegingloos op zijn buik blijft drijven. Daarna wordt het langzaam zwart voor zijn ogen. Pas in de ambulance komt hij weer bij bewustzijn. Rob voelt niets meer. De artsen constateren een dwarslaesie en opereren hem diezelfde nacht nog. "Van het ene op het andere moment was er iets definitief beschadigd: een centrale zenuwstreng was doormidden geknapt. Dat betekent dat het hele gebied onder die zenuw afgesloten is, vergelijk het maar met de draden van een telefooncentrale. Bij mij zat de dwarslaesie tussen de vierde en vijfde wervel. Was het een wervel lager geweest, dan had ik mijn handen en armen nog kunnen gebruiken, een wervel hoger en ik had aan de beademingsapparatuur moeten." De behandelend arts vertelt hem dat hij hooguit nog drie maanden te leven heeft. Rob kan niet geloven dat het zo snel met hem zal zijn afgelopen. "Alsof je een dieper besef hebt: dit is niet zo. Maar de zaalarts waarschuwde: 'Rob, als je al blijft leven, wordt het je hele leven op bed liggen'. Ik dacht eigenwijs: dát maak ik zelf wel uit."

De behandelend arts vertelt hem dat hij hooguit nog drie maanden te leven heeft. Rob kan niet geloven dat het zo snel met hem zal zijn afgelopen. "Alsof je een dieper besef hebt: dit is niet zo. Maar de zaalarts waarschuwde: 'Rob, als je al blijft leven, wordt het je hele leven op bed liggen'. Ik dacht eigenwijs: dát maak ik zelf wel uit."

Kom maar op

Zes weken lang ligt hij in een rekverband 'in de hoop dat het nog wat wordt'. Als hij tegen alle voorspellingen in de kritieke fase van drie maanden overleeft, gaat hij naar een revalidatiecentrum in Doorn. In het begin denkt Rob door veel oefening zijn handfunctie terug te kunnen krijgen. Elke dag krijgt hij elektrische pulsen en doet hij oefeningen met gewichten. Het klikt goed tussen Rob en zijn fysiotherapeute, een charmante leeftijdsgenote.

"Ze bleef maar oefeningen met me doen. Totdat ik opeens tot het besef kwam: dit is je reinste nep, een schijnwereld. Opeens stortte er iets in. Ik raakte alle houvast kwijt, werd totaal teruggeworpen op mezelf. Toen mijn fysiotherapeute me de volgende ochtend kwam ophalen voor de dagelijkse oefeningen heb ik haar verrot gescholden, haar voor de voeten geworpen dat die oefeningen allemaal maar bedrog waren. Tot mijn verbazing liep ze niet kwaad weg maar ging ze juist zitten en keek me aan met die ogen van 'kom maar op'. Dat deed ze op zo'n liefdevolle manier, daar was geen ontkomen meer aan. Het ontroerde me, zelfs nu nog." Hij slikt, last een pauze in, vervolgt dan met vochtige ogen: "Het is zo goed geweest dat ze toen niet is weggelopen. Eindelijk durfde ik mezelf met al mijn angsten te laten gaan. Ik ging door alle grenzen en door alle lagen van illusie heen, tot dat er niks meer overbleef. Behalve ikzelf. Dat was zo'n raar en tegenstrijdig gevoel. 'Verrek', dacht ik, 'alles is weg, maar ik ben er altijd zelf nog'. Het gaf me een basisrust. Dat moment vergeet ik nooit meer."

Levensgenieter

In de jaren voor het ongeluk was Rob 'niet goed bezig'. Hij leidde een 'echt Amsterdams leven', met veel vertier, alcohol en uitgaan. Hij was een levensgenieter in doorgeslagen vorm, had soms wel twee of drie vriendinnen tegelijk. "Mijn leven had geen enkele diepgang, wat zich uitte in veel onbehagen. Ik leverde een constant gevecht tussen de behoefte aan structuur en de hang naar avontuur. Had ik een keurige baan, dan wilde ik naar het buitenland. Was ik op avontuur, dan verlangde ik naar regelmaat. Ik was constant mijn draai aan het zoeken. Ik had een technische baan omdat ik er goed in was, niet omdat mijn hart er lag. Pas na de dwarslaesie kon ik me

ervan losmaken. Dat gaf me de ruimte om te doen wat ik echt wilde: psychologie."

Een paar maanden na het ongeval trekt Rob in bij zijn zus en diens man in Nijmegen. Avonden lang kan hij luisteren naar zijn zwager, die psycholoog is. Rob verdiept zich in de boeken en gaat voor zijn plezier colleges psychologie volgen. Dat bevalt hem zo goed dat hij denkt: waarom zou ik niet proberen mijn kandidaatsexamen te halen? Op zijn Underwood, een oude elektrische typemachine, tikt hij met een stokje in de mond alle aantekeningen uit. "Met mijn scriptie heeft mijn vrouw Marijke me geholpen. Ze was destijds een goede vriendin, die een baan had als wijkverpleegkundige. 's Ochtends haalde ze me uit bed, ik dicteerde dan mijn verhaal op een oude bandrecorder, zij tikte de tekst uit en hing die aan een soort waslijntje, zodat ik alles kon lezen en corrigeren."

In 1971 studeert Rob af en gaat aan het werk in een TBS-kliniek in Nijmegen. Vijf jaar later geeft Rob les aan mensen die werkzaam zijn in de geestelijke gezondheidszorg, iets wat hij twintig jaar blijft doen. Maar het belangrijkste in al die jaren is zijn psychotherapeutische praktijk aan huis. "Die praktijk is mijn oogappel, die is me het meest dierbaar."

Taboe

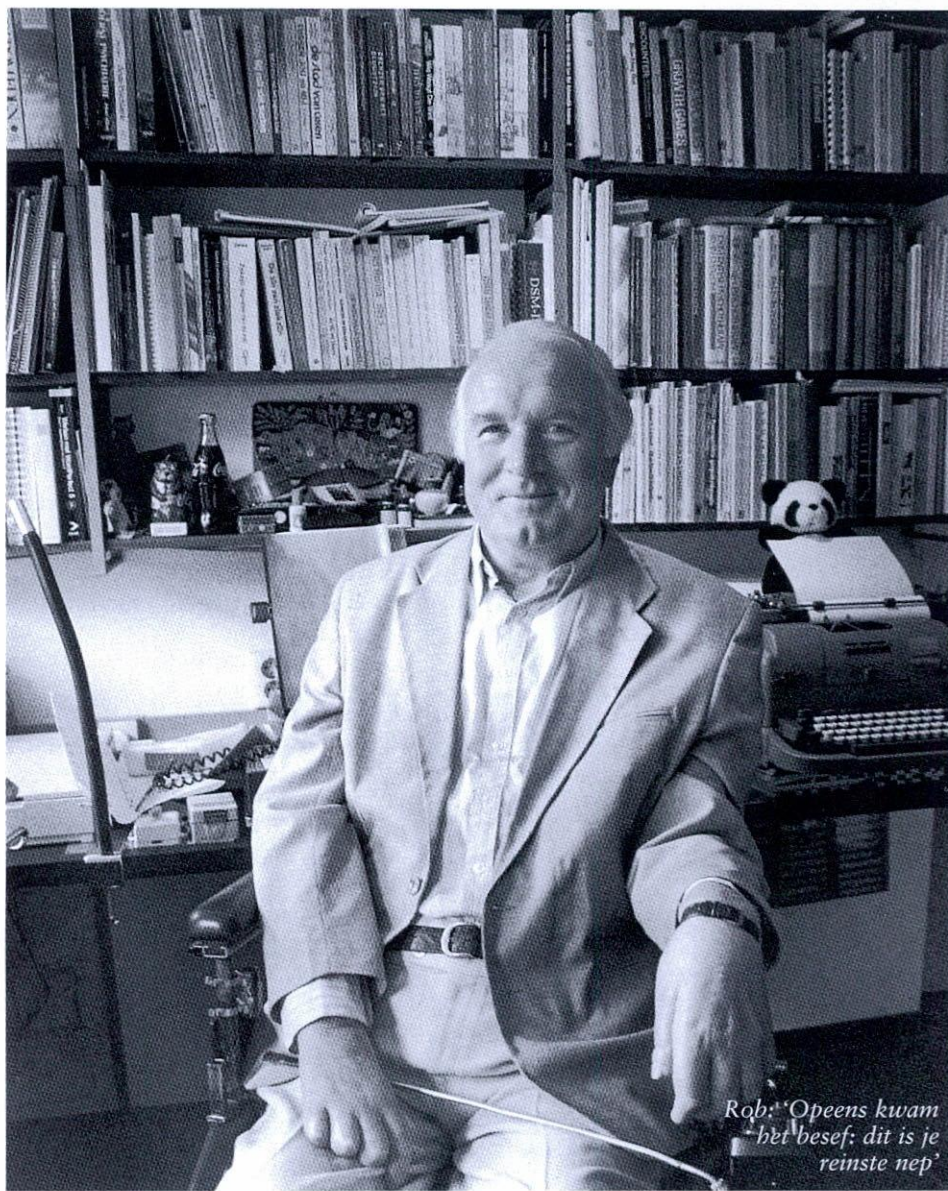
In vergelijking met vroeger voelt Rob zich een completer mens. "Ik heb diepgang en vertrouwen in het leven gewonnen, een vertrouwen op dieper niveau: dat je er mag zijn zoals je bent. Eigenlijk is het in mijn vak een groot taboe, maar het helende van therapie is maar met één woord samen te vatten, een woord dat voor mij steeds krachtiger voelt: liefde." Vroeger vond hij mensen in een rolstoel altijd heel erg eng, het liefst liep hij er met een grote boog omheen. Nu hij er zelf al 37 jaar in zit, kijkt hij er

anders tegen aan. Hij vindt het niet vervelend om voor elk wisselende ander om hulp te moeten vragen. Integendeel. "Ik zou mensen willen uitdagen anders tegen afhankelijkheid aan te kijken. Er komt zo'n enorme dimensie in het leven bij als je gehandicapt raakt. Eigenlijk gun ik het iedereen een tijdje: die ervaring van complete afhankelijkheid en het besef dat er mensen zijn met een heel warm hart die geven zonder het gevoel dat het teveel is. Als je er open voor staat, is er veel te winnen. Kijk, er zijn mensen die liever meteen voor euthanasie tekenen dan dat ze naar een verpleeghuis gaan. Maar als iets je overkomt, zeg dan maar meteen 'ja'. Pas als je je blijft verzetten, verlies je."

Toch heeft Rob het soms moeilijk met zijn lichamelijke beperkingen. Vroeger was hij een sporter in hart en nieren. Als hij nu een wedstrijd op tv ziet, gaat zijn lijf wel eens jeuken en wil hij er zo een honderd meter sprint uitper-

sen. "In het begin heb ik me heel even afgevraagd: is dit nu de straf voor mijn losbandige leven? Die katholieke gedachte heb ik meteen van me afgezet. Maar als je me vraagt of dit ongeluk nodig was in mijn leven, ben ik geneigd om te zeggen: ja! Ik zat zo in de knoop met mezelf, dat ik het niet voor elkaar kreeg er op eigen kracht uit te komen. Het is goed dat ik bij mijn nekvel ben gepakt. Maar het is wel een heel forse ingreep geweest. Soms denk ik: 'had het niet ietsje minder gekund'."

Heeft een - droevig of vrolijk - voorval ooit ook uw kijk op het leven blijvend veranderd en vindt u het leuk om daarover voor de Humanist geïnterviewd te worden? Stuur dan een briefje naar de redactie. Wellicht nemen wij contact met u op!

Rob: "Opeens kwam het besef: dit is je reinste nep"

FOTO: LEONIE VAN DEN SCHOOR

*De bewoner centraal als mens,
niet als patiënt. Dat is de visie
van de Westfrieze Stichting
voor Verzorging, Verpleging en
Reactivering, waaronder res-
sorteren Verpleeghuis Linden-
dael in Hoorn, verzorgingshuis
Sweelinckhof in Wognum en
Verzorgingshuis Twiskerland in
Twisk. Optimale zorg in een
goed woon-, leef-, en werkkli-
maat. Daarom ook multidiscipli-
nair werken met veel aandacht
voor de individuele bewoner. In
Lindendael wonen momenteel
250 bewoners en er is een dag-
behandeling met 27 bezoekers.
Er werken circa 600 medewer-
kers.*

Binnen het team geestelijke verzorging van Lindendael is een vacature te vervullen voor de functie van:

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSMAN/VROUW

voor 16 uur per week en eventueel een tijdelijke uitbreiding van 2 uur per week.

Algemene informatie

- Met de realisatie van een tweede verpleeghuis zal mogelijk een capaciteitsuitbreiding plaatsvinden.

Het team geestelijke verzorging bestaat uit een R.K. pastor, een protestants pastoraal werker en een humanistisch geestelijk verzorger en maakt deel uit van de psycho-sociale dienst.

Functie-informatie

- U verleent professionele begeleiding aan individuele bewoners.
U levert een bijdrage aan de optimalisering van het woon- en leefklimaat.
U ondersteunt medewerkers bij beslissingen van medisch ethische aard.
U draagt zorg voor het mede ontwikkelen van een zorg-visie waaraan door de psycho-sociale dienst gezamenlijk gestalte wordt gegeven.

Wat wij vragen

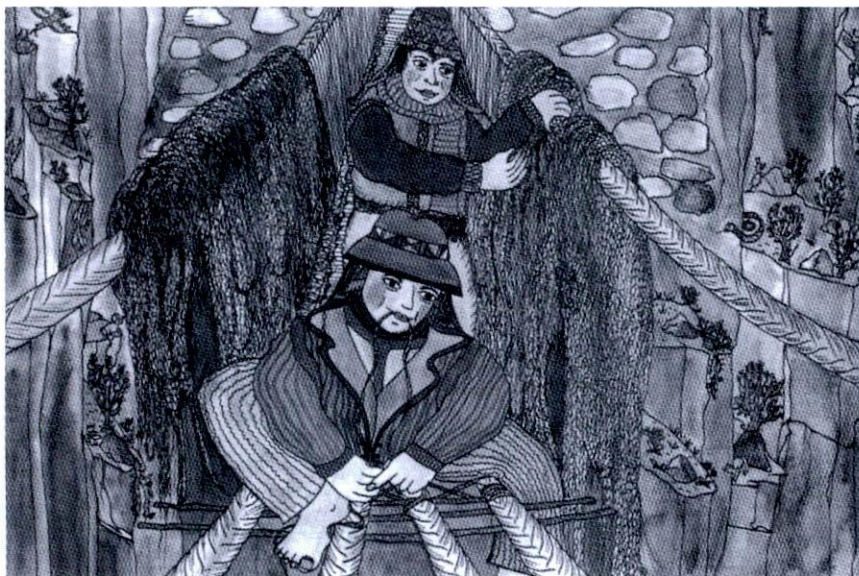
- U heeft een afgeronde opleiding aan de Universiteit voor Humanistiek of het Humanistisch Opleidingsinstituut.
U heeft een open instelling ten aanzien van andere levensbeschouwingen en u heeft affiniteit met en kennis van de problematiek van de oudere mens.
Tevens beschikt u over uitstekende sociale vaardigheden.

Wat wij bieden

- Het salaris en de arbeidsvoorwaarden zijn conform de CAO voor het Ziekenhuiswezen. De functie is ingedeeld in functiegroep 60 (salaris tussen f 4.405,- en f 6.868,-). Aangaande de aanstelling vindt afstemming plaats met het Humanistisch Verbond.
Bij de selectie zullen meerdere disciplines worden betrokken.

Hoe u kunt reageren

- Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij mevrouw E. van Woerkom, hoofd psycho-sociale dienst, telefoon 0229-212950, toestel 248. Uw schriftelijke sollicitatie kunt u tot 16 september 1998 richten aan de afdeling personeelszaken, Koepoortsweg 35, 1624 AB Hoorn.

Brug van gras

'Vandaag is het de derde dag. Vandaag moet de brug klaar zijn. Maximo is hard aan het werken met de hulp van anderen. Heel in de diepte hoor je de rivier bruisen. De gevlochten touwen gaan wiegend op en neer. Om de touwen met elkaar te verbinden, moeten er een heleboel kleine koordjes van lamaleer tussendoor gevlochten worden.'

Dit is een passage uit het kinderboek 'De brug van ichu-gras: het geheim van de Inca Pachacutec'. De schrijvers, Kurt en Christine Rosenthal, woonden twintig jaar lang in Peru. Zij raakten in de ban van de eeuwenoude hangbrug van gras

over de rivier de Apurimac en besloten er een boek over te schrijven. Jaarlijks vernieuwen de bewoners de lange ichu-grasvlechten, gras dat pas goed groeit op vierduizend meter hoogte. Aan de hand van de belevenissen van de Peruviaanse kinderen Teresa en Adriaan komen de lezers te weten hoe en waarom de grote hangbrug gemaakt wordt. En: een slechterik heeft het op de brug voorzien. Hoe zal dat aflopen? Het boek is kleurrijk geïllustreerd en goed leesbaar voor kinderen vanaf een jaar of tien. De Nederlandse versie is uitgegeven onder auspiciën van HIVOS, het humanistisch instituut voor ontwikkelingssamenwerking.

Gratis boek

HIVOS deelt honderd gratis boeken uit onder lezers van de *Humanist*. Om een kansje te wagen stuurt u vóór 10 oktober een kaartje naar de redactie, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. Alle inzenders ontvangen bovendien gratis een jaar lang *HIVOS-magazine*. Als u daar geen prijs op stelt, kunt u dat op uw kaartje vermelden.

Training relatievierders

Steeds meer stellen willen hun relatie vieren en vragen daarbij hulp van het Humanistisch Verbond. Om te zorgen dat er voldoende begeleiders zijn, houdt het HV dit najaar een training voor nieuwe begeleiders. De training omvat een inleidende dag (zaterdag 3 oktober 1998) die een beeld geeft van de opzet en de inhoud van de relatieviering. U doet deze dag ook diverse creatieve taal oefeningen. Het hele traject van aanvraag tot eigenlijke relatieviering komt aan bod op een trainingsweekend (6,7 en 8 november 1998). Op de afsluitende dag (zaterdag 12 december 1998) ligt het accent op toespraak en presentatie. De kosten voor de training bedragen f225,-. Belangstellenden kunnen contact opnemen met Bea van Berkel, telefoon 020 - 5219050. Zij kan ook meer informatie geven over relatievieringen.

Face-lift

Met ingang van dit nummer is de vormgeving van de *Humanist* licht aangepast. Zo zijn sommige lettertypes anders, geeft een pijltje aan dat een artikel doorloopt op de volgende pagina's en is de opmaak van de tussenkopjes gewijzigd. Deze veranderingen in de lay-out, aangebracht door vormgeefster Catholijn Luteijn, geven het blad een wat modernere uitstraling. Ook voor de *Humanist* geldt immers: stilstand is achteruitgang!

Dilemma's rond actie

Hoe voorzichtig ben je met het bekritiseren van een 'fout' regime? Voor die vraag zag het HOM (Humanistisch Overleg Mensenrechten) zich geplaatst nadat het zich had geschaard achter de wereldwijde actie 'Een bloem voor de vrouwen van Kaboel'.

De actie was bedoeld om de vrouwen van Afghanistan een hart onder de riem te steken, nu de boerse, extreem-islamitische Taliban vrouwen verbiedt om te werken, te studeren, zich zonder *burqa* op straat te begeven of om te praten met een man buiten de familie. In Nederland verzamelde het HOM samen met zusterorganisaties in twee maanden tijd 18.000 handtekeningen, die deze zomer aan Mary Robinson, VN-commissaris voor de mensenrechten, werden overhandigd.

"Doel was om de lidstaten van de VN te bewegen hun invloed aan te wenden", vertelt Ellen Verwiel van het HOM. "Wij wilden bovendien in Nederland een discussie over de Taliban losmaken." Niet alle hulporganisaties waren echter even enthousiast over de actie. Zo liet een hulpverleenster 'met 35 jaar Afghanistan-ervaring' per brief aan het EU-bureau in Kaboel weten: "Harde kritiek uit het westen kan de autoriteiten slechts stijven in de zekerheid dat ze gelijk hebben. Het laatste wat de Afghaanse vrouwen nodig hebben, is dit soort publiciteit. Het kan zelfs gevaarlijk zijn."

Handschoen

Het HOM pakte de handschoen op en hield deze zomer een publiek debat over de morele dilemma's rond het werk van humanitaire organisaties in Afghanistan. In de zaal zaten ambtenaren, vertegenwoordigers van humanitaire organisaties, en veel Afghanen met verschillende politieke achtergronden. Zij spraken veelal voor het eerst met elkaar. "Wij kiezen op zich geen partij, maar proberen die verschillende groepen met elkaar in gesprek te brengen", zegt Verwiel. Persoonlijk vindt ze dat de acties voor Afghaanse vrouwen ondanks de kritiek door moeten gaan. "Het is belangrijk dat Afghaanse vrouwen te horen krijgen dat wij op de hoogte zijn van wat er in Afghanistan aan de hand is en dat we ons betrokken voelen. Dat is hen vaak niet bekend. Die solidariteit helpt, al is het maar om het moreel hoog te houden." Wel stuurt ook het HOM niet langer 'zomaar' een brief naar een Afghaanse organisatie, uit angst dat dit de ontvanger in de problemen brengt. "We kijken wat we kunnen maken, zoeken kanalen die we kunnen gebruiken. Bijvoorbeeld via Pakistan. Daar zitten nu veel Afghaanse vrouwen, die misschien informele kanalen kennen." Het HOM probeert op die manier informatie te verwerven die het aan de Europese media door kan spelen.

Actiekaart

De coördinatie van de actie 'Een bloem voor de vrouwen van Kaboel' was de eerste activiteit die het HOM op zich nam in zijn campagne voor mensenrechten van vrouwen. Volgende stap in de campagne is het verspreiden van twee actiekaarten rond 'geweld tegen vrouwen' en 'de sociaal-economische positie van vrouwen', met daarop beleidseisen aan de overheid. Deze actie is niet langer specifiek gericht op Afghaanse vrouwen. Op 10 december, tijdens de officiële afsluiting van 'vijftig jaar Universele Verklaring van de Rechten van de Mens', overhandigt het HOM de ondertekende kaarten aan twee ministers.

De kaarten zijn te bestellen bij het campagnesecretariaat: HOM, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. 030 - 233 4027, fax 030 - 236 7104, e-mail: hom@euronet.nl

Uit het hoofdbestuur Koers

"We gaan een inhoudelijke discussie voeren over de koers die het Humanistisch Verbond de komende jaren moet varen. De algemene ledenvergadering van 28 november kan dus heel spannend worden."

Belangrijkste inhoudelijke onderdeel van de vergadering is de discussie over het Humanistisch Perspectief. Hoofdbestuurslid Patrick Maes schetst de achtergrond: "Twaalf geleerde mannen en vrouwen hebben een verhandeling geschreven over belangrijke maatschappelijke onderwerpen, zoals opvoeding en onderwijs, gezondheidszorg, ecologie en techniek. Dat zijn pittige stukken waar je wel even op studeert, maar dat trekt humanisten volgens mij juist wel aan. Het hoofdbestuur heeft op grond van die stukken een soort pamflet opgesteld, waarin op een heldere, eenvoudige manier staat wat volgens het HV de gewenste richting is op die maatschappelijke terreinen. Leden kunnen op de ALV hun eigen visie daarop loslaten, want we willen de koers nader invullen door met heel veel mensen gedachten te ontwikkelen."

Zelf is Patrick Maes het meest geraakt door het thema 'identiteit en diversiteit' uit het perspectief. De strekking van dat stuk: als je de vreemdeling in jezelf uitsluit, dan sluit je ook vreemdelingen buiten je uit. "Ik lees dat artikel als een oproep tot de weg naar binnen. Als je oprecht onderzoekt wie je zelf bent, dan maak je ook ruimte voor de ander, voor het unieke in ieder mens. Je gaat op zoek naar de verschillen in plaats van te blijven steken in gemakkelijke generalisaties. Dat sluit aan bij mijn idee van het humanisme."

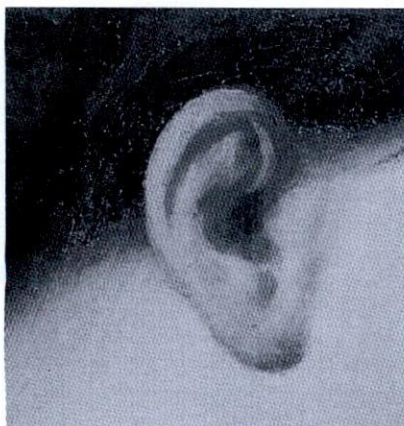
Volgens Maes verwerf je pas werkelijk een identiteit op het moment dat je persoonlijk wordt. "Je bent iemand geworden als je kunt vertellen waarom je doet wat je doet. Om me heen zie ik dat mensen steeds vaker persoonlijke argumenten aanvoeren in plaats van zich te beroepen op een vaste identiteit als gereformeerde, socialist of humanist. Ik vind dat een goede ontwikkeling. Ik denk dat 'identiteit' voor humanisten juist betekent: het loslaten van die voorgeschreven identiteit. Een werkelijk unieke, persoonlijke identiteit ontwikkelen."

Neem de discussie rond klonen. Humanisten moeten dan niet onmiddellijk met het één of andere 'humanistisch' standpunt over klonen naar buiten komen, maar onderzoeken wat zich rond klonen afspeelt: welke partijen er invloed uitoefenen, op welke manier de politiek, de kerken, de wetenschap en het bedrijfsleven haar belangen op dat terrein probeert veilig te stellen. Humanisten kunnen daar vraagtekens bij zetten. Maar niet uit automatisme! De identiteit van een humanist moet niet simpelweg zijn: iemand die altijd overal vraagtekens bij zet. Die vraagtekens moeten kwaliteit hebben: ze moeten geïnformeerd en kritisch zijn. Ze moeten een product zijn van de weg naar binnen." Lacht: "Dus voor mij beschrijft dat thema 'identiteit en diversiteit' bijna de humanistische methode."

Academisch onderwijs

Het humanistische gedachtegoed op wetenschappelijk niveau ontwikkelen en vernieuwen: dat is de taak van Stichting Socrates, een werkstichting van het Humanistisch Verbond. Dit doet de stichting vooral via bijzondere leerstoelen bij de openbare universiteiten in Nederland. Het komende academisch jaar behandelen de Socrates-hoogleraren de volgende onderwerpen: **Theo van Willigenburg** geeft in Amsterdam colleges op het gebied van de medische ethiek, **Paul Cliteur** verzorgt in Delft colleges over moderne ethische vraagstukken. **Marian Verkerk** geeft in Groningen zowel een cursus over de geschiedenis van het humanisme als colleges over de ethiek van de zorg. **Frans Jacobs** onderzoekt in zijn Leidse colleges de rationaliteit van emoties en **Henk Visser** verzorgt in Limburg colleges op de terreinen wetenschapsfilosofie, filosofie van de

kunstmatige intelligentie en methodologie van kennissysteemontwikkeling. In Rotterdam onderzoekt **Adriaan van der Staay** de geschiedenis van cultuurpolitiek en cultuurkritiek in Nederland. **Annemarie Mol** verzorgt in Twente een programma rond de vraag: 'Wat is de mens aan het einde van de twintigste eeuw?' **Ruut Veenhoven** verzorgt in Utrecht colleges over 'kwaliteit van leven' en in Wageningen geeft **Wouter Achterberg** colleges milieufilosofie. Wilt u colleges van de Socrates-hoogleraren bijwonen of als student hele cursussen volgen, vraag dan het gratis onderwijsprogramma aan bij stichting Socrates, t.a.v. A. Hielkema, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. Voor deelname aan de cursussen bestaan verschillende regelingen. Contact vooraf met de betreffende docent is wenselijk en soms vereist.

Het gekluisterde oor

In het nieuwe seizoen zendt de Humanistische Omroep op maandag vier radioprogramma's uit via radio 5. Een documentaire over wisselende onderwerpen in de **Radio 5-documentaire**, een lang live-interview in **Boven het dal**, het culturele programma **In de schemer** en berichten over de humanistische beweging in **Kwartier humanisme**. Sla uw programmagids na voor de precieze uitzendtijden.

Kredietverlening aan Zuiden blijft groeien

In 1997 is het werkkapitaal van de stichting Hivos-Triodos Fonds met 35 procent gegroeid tot ruim tien miljoen gulden. Met dit geld verstrekt de stichting kleine kredieten en handelsfinancieringen aan kansarme personen of bedrijven in het zuiden. Op deze manier proberen de Triodos Bank en het humanistisch instituut voor ontwikkelingssamenwerking (HIVOS) tot een nieuwe vorm van ontwikkelingssamenwerking te komen. Het idee is dat mensen in Nederland via deelname in het 'Noord-Zuidplan' een speciale spaarrekening openen bij de Triodos Bank. Naar gelang de inleg verstrekt deze bank krediet aan het fonds, dat het geld weer leent aan projecten in het zuiden die een redelijk toekomstperspectief hebben, maar lokaal geen lening kunnen krijgen. HIVOS begeleidt deze projecten.

Nodig: docenten HVO

Veel scholen snakken naar gediplomeerde docenten humanistisch vormingsonderwijs (HVO). HVO is een keuzevak op veel basisscholen dat kinderen leert om te gaan met waarden en normen. Het vak helpt hen om zelf beslissingen te leren nemen en daarnaar te handelen.

De deeltijd-opleiding tot hvo-docent voor de basisschool beslaat twee jaar en wordt op verschillende plaatsen in het land gegeven. Om toegelaten te worden is in principe tenminste een HAVO-diploma of een diploma Mbo-opleiding nodig. Affiniteit met het humanisme en ervaring met groepen kinderen zijn ook voorwaarden. Het Pedagogisch Studiecentrum in Utrecht leidt op tot eerste- of tweede graads hvo-docent. Deze docenten kunnen aan de slag in het voortgezet onderwijs. De toelatingseisen zijn hoger.

Alle opleidingen starten in oktober en kosten ongeveer duizend gulden. Bel voor een informatiepakket naar het Pedagogisch Studiecentrum HVO, telefoon 030 - 234 1700.

Indiase humanisten tegen kernproeven

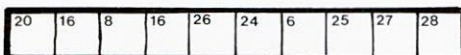
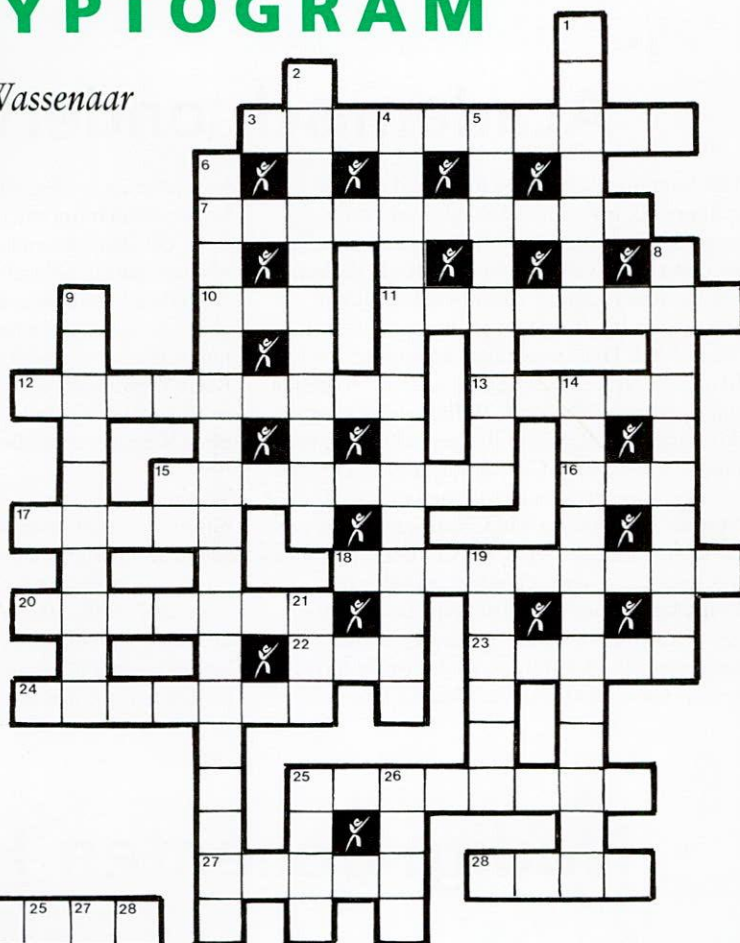
"Wij zijn fel tegen elke kernproef, of die nu wordt gehouden door India, Pakistan of welk land dan ook", verklaarden Indiase humanisten. De wereld was deze zomer in rep en roer toen India een kernbom testte. Hierop besloot Pakistan, ondanks wereldwijde aansporingen om de kalmte te bewaren, ook kernbommen te gaan testen. Het nieuws toonde vooral juichende Indiërs en Pakistani die blij zouden zijn dat de nationale eer was gered. Wederom blijkt de waarheid genuanceerder.

"Kernexplosies en de ontwikkeling van kernwapens bedreigen niet alleen mensen, maar al het leven op aarde", vinden de Indiase humanisten. Zij wijzen er ook op dat de proeven veel duurder zijn dan India zich kan veroorloven. Geld dat niet wordt besteed aan drinkwater, gezondheidszorg en onderwijs. Zij vrezen bovendien dat de recente proeven een wapenwedloop in Zuid-Azië en het Midden-Oosten zullen starten.

Niet alleen India en Pakistan krijgen een veeg uit de pan van de humanisten. "De vijf kernmogendheden lopen wel te hoop tegen deze proeven, maar weigeren zelfs maar een programma voor de geleidelijke afbouw van hun eigen kernwapens op te stellen", sneren ze. Hoe Pakistaanse humanisten over de kernproef denken is niet duidelijk, omdat zij nauwelijks internationaal georganiseerd zijn.

CRYPTOGRAM

Evert Wassenaar

Horizontaal

- 3 Tijdelijk heerser. (10)
- 7 Daarop volgen ze de vorst. (10)
- 10 Oordeel. (3)
- 11 Wie zich dit doet neemt de leiding. (8)
- 12 Gedroogd gras van herten? (9)
- 13 Wie gauw boos is heeft lange. (5)
- 15 Daar valt mee om te gaan. (8)
- 16 Een boom van een meid. (3)
- 17 Verdriet van walvissen? (5)
- 18 Waakt tegen gevaar en treedt op als dat niet meer helpt. (9)
- 20 Omhulsel van een projectiel? (7)
- 22 Ma Schaap. (3)
- 23 Typisch iemand van wie men geen kwaad weet. (5)
- 24 Die tijden staan niet meer. (7)
- 25 Bijna afgelopen periode, volgens Huizinga. (7)
- 27 O, Mina, heb je zin je eens van de andere kant te laten zien? (5)
- 28 Journalisten uit Azië? (4)

Verticaal

- 1 Schilder die om kopieën vraagt. (7)
- 2 Dat hoofd loopt om. (11)
- 4 Vervoermiddel waar muziek in zit. (14)
- 5 Dwarsgracht. (9)
- 6 Decor voor een groots openluchttheater? (18)
- 8 Sportieve handwerkslieden. (10)
- 9 Die plant biedt een bemoedigende aanblik. (10)
- 14 Minder zwaar dan de oude. (12)
- 15 Bergplaats waar muziek in zit. (2)
- 19 Als je die stad bij leven maar gezien hebt. (6)
- 21 Ronde jongen. (3)
- 25 Optie op een geschoten beer. (4)
- 26 Zou met elke ander naam even zoet geuren. (4)

Win een boekenbon!

De redactie verloot een boekenbon onder de inzenders van het juiste, gezochte woord (linksonder het cryptogram). Stuur uw oplossing vóór 21 september naar: Redactie Humanist, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. De winnaar krijgt bericht en wordt in de volgende Humanist vermeld.

Oplossing cryptogram zomernummer

Horizontaal

3 beurt, 4 lift, 8 vanden, 9 wild, 11 brug, 13 hengelaar, 14 nummer, 16 slaap, 18 halte, 20 ar, 21 ons, 22 hopen, 24 idealen, 26 zwijgen, 27 alleen.

Verticaal

1 redding, 2 tralies, 5 file, 6 Wachter, 7 invaller, 9 werda, 10 prins, 12 gemak, 15 maan, 16 station, 17 Penelope, 19 spe, 23 geduld, 25 rij.

Het gezochte woord was: INSPIRATIE

Boekenbon gewonnen door: C. Niesten uit Bilthoven.

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 52-ste jaargang nr. 9 september 1998.

Redactieadres:

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.
Tel.: 020 - 5219030.
e-mail: hv@euronet.nl

Kantooradres:

Sarphatikade 13, Amsterdam.
Fax: 020 - 5219080
Algemene informatie:
Tel: 020 - 5219000

Redactie:

Marjan Slob (hoofdredacteur)
Mirre Bots
Saskia van Loenen (Denken & Doen)

Vormgeving:

Studio Brouwer
Marja Mans

Medewerkers aan dit nummer:

Alice Broeksma, Gert van Dijk, Niels de Hoog, Chris Pennarts, Leonie van den Schoor, Hans van den Tillaart, Evert Wassenaar

Foto omslag:

Chris Pennarts

Redactiecommissie:

Peter van Agteren, Marleen Janssen Groesbeek, Jan Haasbroek, Saskia ter Kuile, Hans Martens, Willem Offenberg

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Internet:

De Humanist wordt op Internet aangekondigd op de HV-Homepage:
<http://www.human.nl/hv>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist

De Humanist wordt ook ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f 30,-. Aan te vragen bij:
Centrum voor gesproken lectuur,
Tel. 0486 - 486486

Advertenties:

Saskia van Loenen, Postbus 75490
1070 AL Amsterdam
Tel. 020 - 5219030
Fax 020 - 5219080

Informatie over de tarieven op aanvraag verkrijgbaar.

De Humanist wordt gedrukt op licht-houdend mc papier, chloorvrij.
ISSN: 0025-9489

Verras iemand met een cadeau-abonnement op de Humanist!

Kent u iemand die de Humanist graag zou lezen? En wilt u hem of haar een jaarabonnement van f50,- schenken? Vraag dan snel de kaart voor een cadeau-abonnement aan. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Een telefoontje naar de Humanist is genoeg: 020 - 5219030.

Humanist, voor een andere kijk op uw leven.

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

De Humanist kent u natuurlijk al. U kunt voor f50,- per jaar een abonnement nemen. Een proefabonnement (drie nummers voor een tientje) is ook mogelijk.

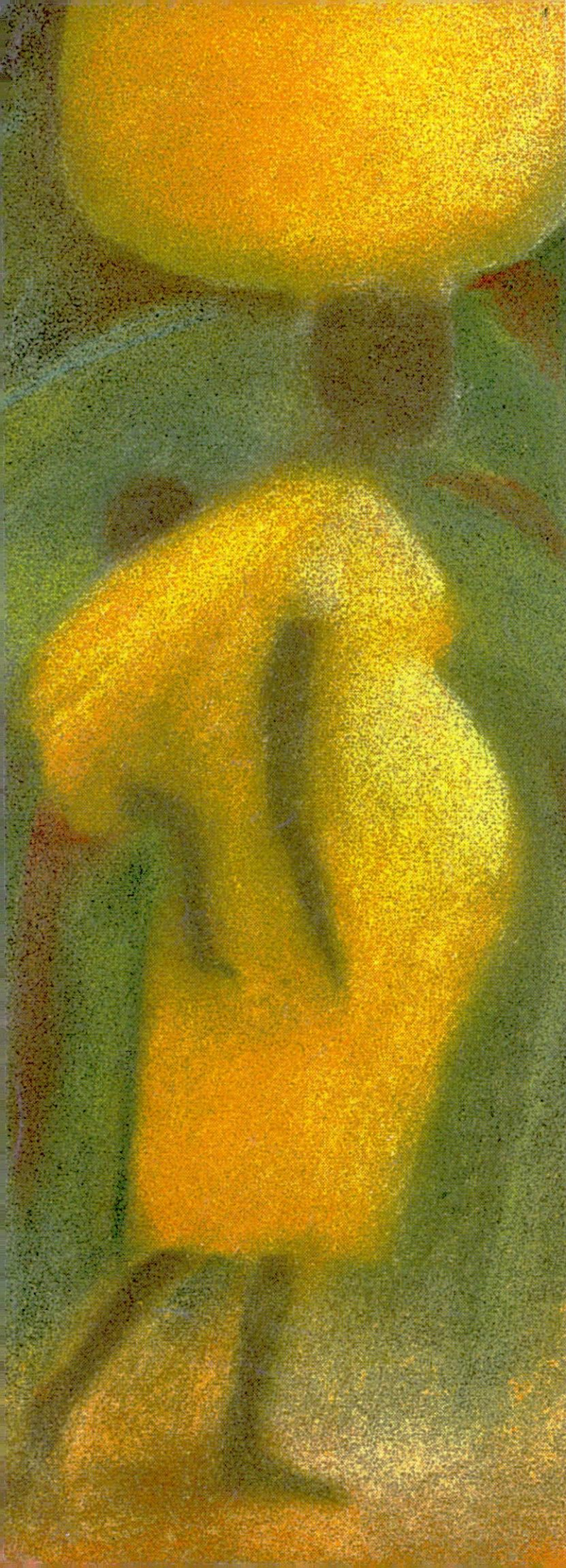
Voor lezers met interesse voor wetenschap en cultuur is er het kwartaalblad Rekenschap (vanaf f50,- per jaar).

U kunt ook donateur van het Steunfonds Humanisme worden. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV met als doel het verwerven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u twee keer per jaar informatie over projecten en activiteiten van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven.

Lid worden van het Humanistisch Verbond biedt nog meer voordelen! U krijgt negen keer per jaar de Humanist in huis. En ontvangt regelmatig nieuws over activiteiten bij u in de buurt. Als lid helpt u bovendien bij het instandhouden van geestelijke verzorging, uitvaartbegeleiding, relatieviering en humanistisch vormingsonderwijs. Het lidmaatschap kost f100,- per jaar; jongeren tot 27 jaar en mensen met een minimuminkomen betalen een lager tarief.

Het HV heeft verschillende folders en brochures die u meer informatie geven. Interesse? Bel publieksvoorlichting 020 - 521 90 90. Of gebruik de bon in deze Humanist!

Slapende spaarsaldo's worden wakkere leningen

Met het Noord-Zuid Plan van Hivos en Triodos Bank spaart u met perspectieven voor landen in ontwikkeling.

Het Noord-Zuid Plan benut uw spaargeld voor leningen aan kleinschalige, economische activiteiten in het Zuiden.

Meer weten? Vraag dan nu, met de antwoordkaart, meer informatie aan. Belt u liever even, dan bent u gratis welkom via 0800-0222027.

Het Humanistisch Instituut voor
Ontwikkelingssamenwerking

Triodos **Bank**

De bank van de maatschappelijke meerwaarden

**Sparen met perspectieven voor
landen in ontwikkeling**

Ja, stuur mij (vrijblijvend) informatie
over het Noord-Zuid Plan

Naam _____ M/V

Adres _____

Postcode _____

Plaats _____

Triodos Bank, Antwoordnummer 170, 3700 AB Zeist
(Postzegel is niet nodig) Telefoon 030 693 65 00